

Антропософски вести

Брой 47
ЙОАНОВДЕН
ЮНИ 2015 г.

ИЗДАВА С Е ОТ АНТРОПОСОФСКОТО ОБЩЕСТВО В БЪЛГАРИЯ

Антропософията е път на познание и себеразвитие, който обхваща сферите на философията и науката, изкуството и социалния ред, предлага духовно-научни методи за развитие на истинско осъзнаване на реалността, дава обективно обяснение за човешката и световна еволюция. Основателят – д-р Рудолф Щайнер (1861 – 1925 г.) предоставя на всяка индивидуалност в пълна свобода обективно да изследва и провери фактите, изнесени от него за видимия и невидимия свят.

СЪДЪРЖАНИЕ

2. И видях ново небе и нова земя
5. Разговорът с Боговете
6. Интересът към другите като принцип за утвърждаването на света
7. Валдорфският педагог трябва да върви по пътя на ученичеството
8. Етерното виждане и духовното слънце
10. Идеята за Валдорфската педагогика в България
11. Смелостта да чуем нуждите на децата си
12. Живот наред живота в цялата му пълнота
15. Част от урока е да науча децата как да се наслаждават на наученото
16. Лечебната сила на Валдорфската педагогика
17. От Възнесение до Петдесетница
19. Даниел Никол Дънлоп и нашето време
20. . Човекът и медицинските растения
23. Нови книги
24. Антропософски групи в България

Иисус Христос и св. Йоан Кръстител.
Икона от XVII в.

И Ето, Аз изпращам пред лицето Ти Моя Ангел, който ще приготви Твоя път пред Тебе. Гласът на викация в пустинята говори: пригответе пътя на Господа, прави правете пътеките Му

(Марко 1:2-3).

И ВИДЯХ НОВО НЕБЕ И НОВА ЗЕМЯ

И видях ново небе и нова земя; защото първото небе и първата земя бяха преминали и море нямаше вече.

И видях и светия град, новия Ерусалим, да слиза из небето от Бога приготвен като невеста украсена за мъжаси. (Откр. 21)

Когато мислим за бъдещето, или се опитваме да си представим обновената одухотворена Земя, в душата величествено изгрива картината, описана от Йоан в неговото Откровение. Това е Бъдещият Юпитер – свят с нови измерения, категории и характеристики, свят, съвсем различен от днешния. Дали нашето съзнание може да си представи бъдещия живот, дали може да проникне отвъд преходното и да обзоре тази чудна реалност, обещана от Бог и визирана по различен начин в човешките души през вековете. Стариият свят, опетнен от престъпления и грешки преминава и от небето слиза новият Иерусалим, символизиращ очакваната хармония, божествена правда и ред. Но как ще стане това пресътворяване, как ще се случи тази метаморфоза, разделяща новото небе и земя от несъвършените им праобрази? По този въпрос оригиналният текст може да ни каже нещо. Тук е употребена гръцката дума "кайнос", която означава „нов по качество“, а не „неос“ – „нов по време“. Подчертава се фактът, че новото небе и новата земя ще бъдат създадени от пречистените елементи на старото, т.е. Земята ще бъде променена като същност и съдържание.

На първо място в това бъдещо битие ще е новият Юпитеров човек, напълно преобразил чрез силата на Аза си своето астрално тяло в Дух-Себе.

Тази нова конфигурация предполага и новата, по-висша степен на съзнание – имажинативното съзнание. То съответства исторически на старото сумрачно образно съзнание, но тук е допълнено от будния действителен човешки Аз, присъщ на днешния дневен човек. Животът на Бъдещия Юпитер ще се реализира при нови морални отношения и категории. Това бъдещо ясновидство на новия човек ще го прави свидетел на душевните изживявания на ближните му, така че радост или болка, ще израстват в образи и ще могат да бъдат сърецавани. Но това съзерцание ще предизвика и съответната реакция в душите на околните, поради новия морален закон, гласящ, че не може да има лично щастие без щастието и добруването на всеки един отделен човек. Щастието и нещастието на индивида ще бъде свързано с щастието и нещастието на събратята му.

Ще настъпи и нещо друго - още в края на земното раз-

витие в човешкото етерно тяло трябва да се влеят качествата на преобразеното астрално тяло. На Бъдещия Юпитер хората ще могат да упражняват лични въздействия върху етерните си тела, но днес това става с помощта на Христос. Ако Христос не беше се слял с аурата на Земята, промените в астралното тяло не биха могли да преминат в етерното. Следователно този, който не приема Христовия принцип се лишава от възможността да работи върху етерното си тяло. Така в края на земното развитие хората ще бъдат разделени на две групи: тези, които посредством духовни упражнения и самовъзпитание, водени от великия пример на Христос успяват да надградят Духовното Себе и така правилно да се включат в общочовешката еволюция и такива, които остават резистентни към духовните повици на времето, пропускат шанса си и изостават.

Преминавайки на Бъдещия Юпитер при новите условия и чрез преобразената си същност човек ще преработва етерното си тяло, а на Бъдещата Венера ще работи върху най-трудната за овладяване част – физическото тяло. Това ще се случва с помощта на Бог-Отец. "Никой не дохожда при Отца, освен чрез Мен" (Йоан, гл. 14/6). Никой не може да се издигне до способността да работи върху физическото тяло, без да е приел Христос. Тогава ще бъде възможно Земята и Слънцето да се слеят отново, а Христос, следван от всички сподвижници нему човешки души ще се върне към предишното си обиталище.

И все пак как ще изглежда Бъдещият Юпитер? Ето какво четем в пророчествата на Исаия:

„Нажеженият пясък ще стане езеро, и жадната земя водни извори; в заселището, гдето лежах чакалите, ще има зеленина с тръстика и рогоз.“ (Исаия 35:7)

“пустото и безводното място ще се развеселят и пустинята ще се възрадва и ще цъфне като крем.” “Вместо драка ще израсте елха, вместо трън ще израсте мирта” (Исаия 35:1, 55:13). “Вълкът ще живее с агнето, рисът ще си почива с ярето... и малко дете ще ги води... Те не ще повредят нито погубват в цялата Ми света планина” (Исаия 11:6,9)

Описана е идеалната, почти идилична картина на бъдещия рай. В тази небесна атмосфера няма да съществуват болести, страдания и печал. Няма да има и смърт. Това е обещаваният от Бог нов живот: "Око не е видяло и ухо не е чуло, и на човешко сърце не е дохождало всичко, което Бог е приготвил за тия, които Го любя" (Кор. 2:9). Човешкият език не е в състояние да опише наградата за праведните. И въпреки това, тези описания звучат някак метафорично, условно. Пустинята ще цъфне, драките ще изчезнат, а вълкът ще живее с агнето и нищо от земята няма да е повредено или погубено т.е. царствата, които днес ни заобикалят също ще направят своята крачка в бъдещето. Това, което прави впечатление е липсата на какъвто и да е антагонизъм, противоречие, дисхармония. Бъдещото мирно обиталище ще бъде населено не само от новите Юпитерови хора, но и от

подновения животински свят. Зверове и хищници няма да има, т.е. ще бъдат преодолени онези качества и инстинкти, които са предпоставка за оцеляването на един животински вид за сметка на живота на друг вид. Знаем, че днес животните притежават физическо, етерно и астрално тяло. Другите им, все още неразвити части, са съхранени в Духовния свят чрез Съществата, които са ангажирани с дадения животински вид. Това са изключително мъдри Души, които наричаме Групови души на животните. Но еволюцията предполага преход от несъзнателната колективност към съзнателна индивидуалност, обусловена от вътрешния душевен живот, от Аза. И макар че този преход исторически обхваща огромни периоди от време, в него е вложена перспективата един ден висшите животински видове да пристъпят към частичното приемане на Азовата субстанция, което променя и взаимоотношенията им със съответната Групови души. Това качествено би променило и аурата на бъдещата ни планета – тя ще се състои не само от пречистените астрални човешки тела, но и от приближаването, навлизането на Груповите души и връзката им с представителите на висшите животински видове. Това ще представлява „новото небе“.

А как ще стоят нещата с елементите, изграждащи земната ни планета?

Ето какво четем от Рудолф Щайнер: „Юпитер ще бъде изграден по съвсем друг начин, не напразно той ще бъде „новата Земя“. Други ще са почвата, въздухът, водата.“, а Йоан в своето Откровение казва: „И море нямаше вече“. Как да разбираме това? Днес 3/5 от земната повърхност е заета от морета и океани. Това

е резултат от Атлантския потоп, когато въздухът се отделя от водата и земния ландшафт се доближава до днешния си вид. Днес водите на съвременния океан са от два източника: от подземни води и от отделения от атмосферата воден слой. В новото битие глобалното водно стопанство ще се промени основно. Дълбоките водни бездни, получени след потопата от отделената от въздуха вода няма да съществуват. Ще останат само реките, ручейте и езерата, бликващи от вътрешността на Земята. В пророчествата на Исаия четем: „... в пустата земя ще избликнат води и потоци. Нажеженият пясък ще стане езеро и жадната земя - водни извори...“ И така, имаме не само обновено човечество и животинско присъствие, но и нов географичен облик. Защо обаче морето ще изчезне? Отговор можем да потърсим в предишните планетарни въплъщения на Земята, когато възниква водният елемент. Това се случва във времето на преход от Старото Слънце към Старата Луна. Тогава въздухът се съгъстява до степента „вода“. Това са облачни или водни маси, наречени „Лунно море“, чиято духовна същност се опреде-

ля от резигнацията на Боговете. Фактически водата представлява разновидност, видимата същност на неприемането на жертвата, на резигнацията. Духовете на Волята желаят да пожертват част от своята същност, но жертвената субстанция не е еприета и остава вътре в самите тях. Ето как в Космоса се ражда едно настроение, което се изживява в душата като „копнеж“. Копнежът представлява нереализирала себе си воля. Така постепенно просветват първите наченки на егоизма, себелюбието, егоцентризма, които все повече навлизат в мировото развитие. Старата Луна може да бъде наречена „планета на копнежа“. Тогава на помощ идват Духовете на движението, създават подвижни образи, които укротяват този копнеж. На Земята виждаме описаните процеси в теченията или формациите, които се издигат от океанското дъно и намират своя израз в морските вълни на повърхността. Аналогично можем да пренесем това явление в душевния живот на човека като копнеж към познанието, към истината. И като отговор на този копнеж идва Науката за Духа, антропософията.

От друга страна знаем, че морето много по-лесно отключва ясновиждащите сили. Съзнанието е по-предразположено към изживяване на имажинации, когато в близост има водна маса. Това обяснява и изживяванията на Христовите ученици, когато са край езеро или море.

Но на Бъдещия Юпитер новият човек ще притежава имажинативно съзнание, което ще е естествена съставна част на неговото същество. Копнежът, като елемент на астралното тяло ще бъде преодолян и пречистен посредством образите, които ще са реално съществуваща заобикаляща хората духовна действителност. Морето, такова, каквото го познаваме днес ще премине, както преминават старата земя и старото небе.

И тогава пред духовния взор на Апостол Йоан, направо от Бога слиза Светият град, Новият Йерусалим. Ето как го описва той :

„Тогава дойде един от седемте ангела, които бяха натоварени със седемте последни язви и държаша седемте чаши и ми проговори, казвайки: Дойди, ще ти покажа невестата, жената на Агнето. И отведе ме чрез Духа на една голяма и висока планина, и показа ми светия град, Ерусалим, който слизаше от небето от Бога, и имаше божествена слава като светеше, както свети някой много скъпоценен камък, като яспис, прозрачен като кристал.

Градът имаше голяма и висока стена, с дванадесет порти, и на портите дванадесет ангела, и надписани над портите имена, които са имената на дванадесе-

Схематично изображение на дванадесетте племена на Израил - мозайка

тте племена на израилтяните:

Откъм изток три порти, откъм север три порти, откъм юг три порти, и откъм запад три порти.

И градската стена имаше дванадесет основни камъка с дванадесет имена на тях, имената на дванадесетте апостоли на Агнето. И тоя, който говореше с мене, имаше за мярка златна тръст, за да измери града, портите и стената му. „(Откровение, 21гл.11-15)

Градът на бъдещето е разположен на висока планина, има форма на куб и притежава аура, духовно излъчване, което е видим израз на „Божията слава“. Организиран е на базата на числото 12. Това са дванадесетте племена на израилтяните, потомци на дванадесетте синове на Иаков. Иосиф, който е син на Раquel, също има двама сина, които са възведени от Иаков в родоначалници на две самостоятелни колена, с което броят се увеличава на 13. Йоан ги изброява поименно в своето Откровение (глава 7), като пропуска потомците на Дан, защото според пророчествата от това племе ще се роди бъдещият Антихрист. Така племената остават дванадесет. От всяко племе ще произлязат по дванадесет хиляди човешки души, носещи печата на „живия Бог“ на челата си, т.е. тези, които ще населяват бъдещия Йерусалим ще наброяват сто четиридесет и четири хиляди. И тъй като приблизително около седми век преди Христос племената са разпръснати по всички краища на Земята, портите на бъдещия град са разположени в групи по три, ориентирани в четирите посоки на света. В основите на градската стена са поставени дванадесет камъка с имената на Апостолите като символ на духовните устои на бъдещето. В Новия град няма храм, защото неговият храм е Всемогъщият Господ Бог. Портите му не ще се затварят (денем, а нощ няма да има) и в него няма да влезе „нищо нечисто“, а народите ще пренесат тук „своите славни неща“.

Ето какво още ни казва Йоан:

„След това, ангелът ми показва река с вода на живот, бистра като кристал, която извираше от престола на Бога и на Агнето и течеше сред улицата му.

И от двете страни на реката имаше дърво на живот, което раждаше плод дванадесет пъти, като даваше плод всеки месец; и листата на дърветата бяха за изцеление на народите.“(гл.21/18,19)

Новият Йерусалим е описан като величествен, могъщ

храм на човешкия триумф, на Бъдещото Битие на Бога и хората. „Това е скинията на Бога с човеците“. Но освен посочените праведни наследници на Израил, изброени като 144 000, на Бъдещия Юпитер ще има място за всички, които в един или друг момент от земната си инкарнация, водени от Христос поемат пътя към своето съвършенство. Ето го и съответният текст от Откровението:

„След това видях голямо множество, което никога не можеше да изброи, от всеки народ, и от всичките племена, люде и езици, стоящи пред престола и пред Агнето, облечени в бели дрехи, с палмови клони в ръцете си. И рекох му: Господине мой, ти знаеш. А той ми каза: Това са ония, които идат от голямата скръб; и са опрала дрехите си, и са ги избелили в кръвта на Агнето.“(гл.7/9,14)

Йоан Богослов - икона от Андрей Рубльов

Всъщност човек започва съзнателно да работи върху своето астрално тяло едва с идването на християнството. Днес някои от хората са постигнали повече, а други – по-малко и ще трябва да минат през още прераждания, за да могат съзнателно да въздействат над самите себе си. И когато Земята постигне своята крайна цел, когато прозвучи седмата тръба, цялото физическо тяло ще бъде разтворено както солта се разтваря във водата. Така човекът ще премине в одухотворената Земя като напълно различно същество. Душите, носещи печата на Живия Бог ще продължават да вливат добри сили в човечеството. И дори когато пред тях застанат хора, които са белязани със знака на злото, те ще трябва да им въздействат, ще се опитат да ги преобразят и обърнат към доброто. Доброто не би могло да се издигне и утвърди чрез мощната човешка любов, ако не набира сили и не се калява в борбата със злото. Във величествения миров план на сътворението е необходимо злото да достигне върхната си точка, за да може в борбата с него да се родят силите, чрез

които ще възникне още по-голямо добро.

Едва когато схванем този принцип, когато приемем в душите си внесена чрез Христос нова истина за човешката съдба, вплитайки най-добрите качества на всеки в служба на бъдещата общочовешка карма, можем да кажем, че се доближаваме до великите истини на Йоановото Откровение. И тогава чрез това могъщо сътрудничество между хората, в мировата история ще навлезе величественото шествие на преобразените човешки души, поели към Бъдещия Юпитер.

Христина Ангелова

РАЗГОВОРЪТ С БОГОВЕТЕ

Новият празник на социалното изкуство

Превърната в храм на мъдростта, природата очаква човекът да празнува в нея летния си празник. Отново е Йоановден, Слънцето отново достига зенита си, а Земята издиша дъха си и сънува. Човешките души копнеят да се докоснат до най-лъчезарния летен празник, въпреки изгубения му смисъл. И аз бих искала днес да приканя всички приятели да мислят за него като за празник на социалното изкуство. Йоановият празник би могъл да се приеме като ден на преодоляване на прекалената асоциална изолираност, присъща на хората от нашата епоха. Но изграждане на социалното изкуство не се постига само в деня на Йоановден. Всеки празник, на който се събираме, е малка стъпка към превръщане на социалните умения в изкуство. Такова изкуство днес не съществува, но човечеството ще го създаде през следващите епохи. И от нас зависи дали ще преоткрием изгубения смисъл на „Аз ще се смалявам“ и доколко ще успеем да го превърнем в ново изкуство. За да се доближим до тази цел, можем да си припомним всички досегашни дейности, човешки и небесни, които му принадлежат или са му принадлежали в миналото.

В древна Персия на този ден се празнува кръщението с вода и огън, а в древен Рим – празникът на Веста, който също е кръщение с вода и огън. По-късно там се отбелязва свързаният със Слънцето празник на Бог Балдур. В древните мистерии от една страна на хората се дава опита на Аз-съзнанието, а от друга страна – опита на всеобщото минерално царство. Чрез растителното съзнание хората се издигат до минералното, благодарение на което в определено годишно време в тях се възпламенява Азът. Това е нещо като избухване на азовото съзнание в съноподобно състояние. В дните, които днес съвпадат с Йоановия празник, хората получават отвън азовото съзнание с подходящи мистериини методи, подкрепени с музика, ритмични действия, хорово пеене и представления. Учениците на древните мистерии подготвят за Йоановия празник такива танци и ритмични звуци, които проникват в мировото пространство и Космоса. В онези времена този празник има едно удивително съдържание и се издига като цялостен човешки въпрос, насочен към Йерархиите. А те от своя страна се вслушват в човешкото питане, насочено към тях. За хората вслушването е част от мистериините упражнения. В началото празникът протича активно, а след това хората се опитват да се вслушат в това, което се връща обратно към тях. Със своите танци, музика, поезия и пеене те задават своите човешки въпроси на Божествено-духовния Космос, които се издигат към него като струяща вода и облаци. Те притежават фини усещания, за да доловят Божествените отговори, които достигат до тях като мощни Азови сили. Когато въздухът се променя през тези дни, хората имат тънкото усещане за това, което се случва в растителния свят и тогава празникът придобива едно удивително интимно човешко съдържание. Човекът получава божествените отговори заедно със смътното чувство, че в тях е Азът, който остава високо в небето. Когато небесният прозорец се открива, отговорите достигат до човека. Той осъзнава, че първо трябва да се научи да ги задава като въпроси и след това да помоли да му бъдат открити.

Така че този празник още от самото си възникване е разговор с Боговете, които очакват съвместните им дела с хората да продължат. Сътрудничеството между хора и Богове е в основата на една нова, много по-сложна социална активност. Земята също се надява в нея да навлиза духовно-човешка субстанция. А Христос би могъл да завърши спасителното си дело за човечеството и за Земята, когато хората се събират в Негово име. Едно ново социално изкуство би могло да се изгради тогава, когато в полза на такова божествено-човешко сътрудничество се създават социални общности от съвсем нов тип и с ясни духовни задачи. Такава е антропософската общност, а най-здравата основа за създаване на истински съвременна и нова социална общност е дълбокият духовен ентузиазъм за антропософска работа. Той би могъл да се превърне в движеща сила за реализиране на посочената от Р. Щайнер задача да се гради сътрудничество с Боговете. Човечеството още не е овладяло новата способност да разбира със земния разум процесите, събитията и съществата в Духовните светове. Но възможността за

развитието на тази нова способност вече е дадена с появата на Антропософията в нашата епоха и с радикалната промяна в човешката природа. Активната работа в антропософското общество дава шанс на всички да намерят пътя за сътрудничество с Боговете, тръгвайки от собствената си свобода и духовно познание. И колкото повече и по-съзнателно хората

следват главната задача на Р. Щайнер, толкова по-близка и реална става тя: Земята да се одухотвори чрез спускането надолу към хората на все по-възвишени Духовни същества. И за да бъде ясно, че на всяка нова стъпка в еволюцията се прави нова жертва, нека да припомним, че самият Р. Щайнер саможертвено поема кармата на все още младото Антропософско общество. Извършва това в пълна свобода, знаейки без всякакво съмнение какъв товар поема. Самият той неведнъж казва, че посветеният не се ръководи от удобната логика, управлявана от личните желания и стремяща се при всички условия да избегне неудобните ситуации, а от съвсем друга логика, идваща от дълбините на самия духовен живот, основана винаги на служене и саможертва. Говорейки за големите Учители на езотеричното християнство, Рудолф Щайнер винаги подчертава, че те поставят над всичко готовността за саможертва и самоотверженото себеотдаване. Знаейки всичко, което предстои, Рудолф Щайнер не изневерява на основополагащия принцип и поема съзнателно върху самия себе прекалено тежкото бреме. Без съмнение, като всички Учители на езотеричното християнство, Рудолф Щайнер следва Христос и продължава да Го следва и след смъртта си. Това е едно начало на новото сътрудничество с Боговете, което дава шанс на хората да развият нови способности, да бъдат социални не само помежду си, но да участват в една космическо-човешка социалност. Тогава все по-възвишени Духовни същества ще слизат на Земята и заедно с хората ще изградят новото изкуство, а първият му рожден ден би могъл да бъде днес, на Йоановден, ако все от нас пожелае това в сърцето си.

Иглика Ангелова

Към темата на годината

ИНТЕРЕСЪТ КЪМ ДРУГИТЕ КАТО ПРИНЦИП ЗА УТВЪРЖДАВАНЕТО НА СВЕТА

След смъртта на немският биолог и учител Ернст-Михаел Краних, свещеникът прочете едно послание от него в края на възпоменателната служба „Като изследовател, аз работих усилено върху най-различни теми, но проявих твърде малко интерес към хората, които срещам в професионалната си работа“. Този вид себепознание в края на живота отразява и един основен аспект от същността и смисъла на Антропософското общество. Какво означава той?

В основополагащия Устав от 1923/24 г., който на Великден 2014 г. стана юридическата основа на Единното антропософско общество, този мотив изрично е посочен в алинея 1: „Единното Антропософско общество е замислено като съюз между хора, които се стремят да обхванат душевния живот на индивида и на самото човешко общество на основата на истинско познание за духовния свят.“ В последния си коментар в тази връзка през септември 1924 г. в Гьотеанума, Рудолф Щайнер казва: „В езотеричен смисъл, Антропософското общество може да се учреди и носи само от истински човешки взаимоотношения. Затова всичко в бъдеще трябва да бъде основано върху истински човешки взаимоотношения в най-широк смисъл, върху действителен, а не абстрактен, духовен живот.“ (Събр. съч. 260а)

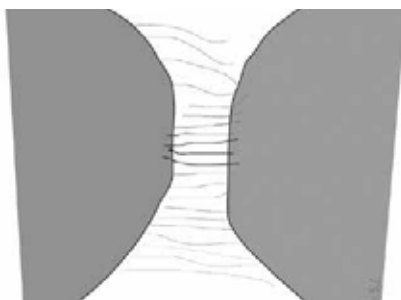
Истински човешки взаимоотношения

Качеството на „истинските човешки взаимоотношения“, посочено толкова ясно от Рудолф Щайнер, представлява целта, както и пътя към целта, пътя за развитието не само на антропософските общества в различните страни с техните клонове и групи, но и на антропософските инициативи. В писмата си до членовете Рудолф Щайнер обяснява задълбочено, че това е „антропософският начин да се срещнем“. Ако тази среща е успешна, тя ще допринесе съществено за процъфтяването на институциите и инициативите.

В ежедневието си ние се сблъскваме с медийни репортажи за конфликти между хора и нации. Знаейки за тези конфликти, още по-шокиращо е да се види как в антропософски контекст, нашето себепознание – ако наистина го практикуваме – ни посочва същите сили в нас в по-малък мащаб, които намираме в основата на световните катастрофи: сили на поляризация, национализъм, жажда за власт, липса на прозрачност в икономическия и социалния живот, отхвърляне, непримиримост, безразличие и егоизъм.

Споделяне на отговорност

Ако разпознаем тези сили, ние подготвяме почвата за една форма на утвърждаване на света и за себеутвърждаване, която е основана върху принципа на споделяната отговорност: едно чувство, че всичко, което става в света има нещо общо с мен или с нас в Антропософското общество.

Интересът изгражда мостове независимо от все по-силната индивидуализация

И всяко вътрешно усилие, което правя за преодоляването на проблемите е важно в по-широк контекст. В „Антропософи уълдуайд“ брой 2/2015 г. Пол Макай споменава за централните мотиви в работата на групите, както Рудолф Щайнер ги е разяснявал на членовете във връзка с подготовката за Шестата културна епоха. Това са мотивите, които са се доказали

като най-ефективни за запазването на антропософската общност в света. Затова ни се струва още по-наложително да се запитаме как трябва да се развиват днес социалните умения, които са инспирирани от такива мотиви.

Радостта за другия човек

Ако се замислим колко се е свило Антропософското общество в неговата родина Германия от 1980 г. насам и колко са се увеличили членовете във все още „младите“ страни, ще разберем какво ентусиазира хората в тези все още „млади“ страни. Това е съзнанието, че те не са сами със своите интереси към антропософията. Те се радват, когато към тях се присъединяват нови хора, отворени са към всеки новодошъл и проявяват повече интерес към другите, защото все още знаят малко за антропософията от често пъти недостатъчния брой преводи на своя език.

За антропософията е характерно не само че тя прави живота по-лесен и по-въдъхновяващ – независимо къде проявява въздействието си. Защото там, където антропософията се приема, тя засилване процеса на индивидуализация и така увеличава потенциала на хората не само да си кажат един на друг „да“, но също и „не“, за да изживеят по-дълбоко своята индивидуалност. Ние трябва да се радваме на този факт, който е важна стъпка в развитието. Знанието за това може да бъде болезнено, но то е неизбежно. За да може човек да каже „да“ по правилния начин – а не да се присъедини към някого или нещо от симпатия – ние трябва да имаме индивидуална устойчивост. Само тогава ще бъдем свободни, ще се освободим и от нашите предпочитания или антипатии, и ще се отворим към другите. Ако не сме развили достатъчно устойчивост, ще имаме склонност към такива форми на себеутвърждаване, които възникват от отхвърляне и критика на света и на другите хора.

Рудолф Щайнер изтъква как в течение на повтарящите се земни животи причините за физическите болести могат да се търсят в липсата на интерес към света, а причините за душевните разстройства са резултат от липса на интерес към другите хора. Разбирането и насърчаването на тези взаимоотношения ни свързва със силите на духовния свят, които произхождат от сферата на Михаил.

Михаела Гльоклер, Гьотеанум
„Anthroposophy worldwide“ брой 3-4/2015 г.

АНТРОПОСОФИЯТА КАТО МИСЪЛ И ВДЪХНОВЕНИЕ ТРАДИЦИИТЕ НА ВАЛДОРФСКАТА ПЕДАГОГИКА СЕГА И В БЪЛГАРИЯ

ВАЛДОРФСКИЯТ ПЕДАГОГ ТРЯБВА ДА ВЪРВИ ПО ПЪТЯ НА УЧЕНИЧЕСКОТО Доминиращият, често войнстващ индивидуализъм пречи на валдорфския импулс у нас

Величка Йорданова преводач и преподавател по немски език. В нейн превод са книгите „Валдорфската педагогика“ на Йоханес Кирш и „Педагогическото изкуство. Методика и дидактика“ на Рудолф Щайнер. От 2002 г. е член на Антропософското общество. През същата година става съосновател на първото валдорфско сдружение в България. Основен организатор е на първото професионално обучение за валдорфски педагози в България през 2004-2007 г., както и на последвалите над 20 други семинари и ателиета по валдорфска педагогика. Представява Сдружение „Приятели на валдорфската педагогика“ и България пред международното валдорфско движение.

1. Величка, защо реши да се занимаваш с валдорфска педагогика (WP)?

Като азов акт важните и съзнателни решения на човека се подготвят от нишките на съдбата много преди това. Предполагам, че решението ми да работя за валдорфската педагогика е остатъчна воля от предишни инкарнации и е предопределено биографично.

Ако ми позволите, ще започна с малко игра на думи: На немски Wald означава гора, а Dorf - село. Явно не случайно детството ми е преминало в къща сред гората и всички природни материали – играчки и ежедневните дейности, от които сега толкова се впечатляват някои млади градски хора, запознавайки се с валдорфската педагогика, за мен са нещо съвсем насъщно и естествено.

Вторият момент е, че когато бях в VI или VII клас, учителката ми по литература, която боготворях, един ден дойде в къщи, връчи ми сборник с литературни анализи и ми каза какво трябва да науча и да казвам при посещението на инспектора след няколко дни. В този сборник намерих прекрасните за мен тогава интерпретации, които мислех, че учителката ни дава от себе си. Не промених отношението си

към нея, но в мен се загнезди въпросът „Защо?“

След време, вече като учител, започнах да откривам собствените си дефицити и тези на колегиите, с които работех, и прозрях вече и „от другата страна“, че образователната ни система трябва да се промени тотално, но въобще нямаш идея как може да стане това.

Едва след като започнах да навлизам в Антропософията, проумях, че в социалния живот промяна може да има, само ако се променят самите хора отвътре. Само ако се развиват и самовъзпитават, следвайки духовните повели на времето, учителите ще могат да възпитават и обучават децата и младежите по правилен начин, затова реших че вместо да недоволствам в хор с другите, ще е по-добре да се захвана за работа над себе си и за създаването на нова образователна система.

Мисля обаче, че решаващият момент настъпи при срещите ни с София и Ст. Загора в края на септември 2003 г. (времето на Михаил!) с Мехтелд Каман (фондация „Хелиас“ – Холандия), Нана Гьобел (бивш генерален секретар на Антропософското общество в Германия и председател на международната организация Freunde der Erziehungskunst R. Steiners) и Михаел Цех (тогавашен председател на IAO – международна асоциация по ВП за Средна и Източна Европа), при които те, след като се запознаха с хората и инициативите, трябваше да решат дали представляваните от тях организации ще подкрепят дългогодишно професионално обучение за валдорфски педагози у нас.

В края на многото срещи Нана Гьобел ме попита, дали искам да поема работата на координатор и лице за контакти на инициативата. Тогава още не знаех какво е духовното значение на подобен въпрос, но усетих интуитивно, че е нещо важно и специално, и след една нощ на трескаво вълнение и размисли казах „да“ на идващото към мен неизвестно бъдеще. По-късно, минавайки през какви ли не изпитания, понякога се питах дали щях да имам смелостта да поема подобен ангажимент, ако знаех предварително какво ме чака.

2. А при какви обстоятелства се запозна с Антропософията ?

Срещата ми с Антропософията също не е случайна. Спомням си, че още на 14-15 годишна възраст много настоятелно си задавах съпроса: „Какво става с мен, след като умра?“ Категорично знаех, че човек не изчезва със смъртта, че нещото, което е негова същност, остава, но не можех да си отговоря къде отива то и какво следва. Нямах и с кого да говоря на тази тема, освен с моята сестра – първият ми духовен наставник, но и тя нямаше ясна представа за живота след смъртта. Не намирах удовлетворителен за мен отговор и четейки достъпната ми в годините преди промените езотерична литература. Едва когато около 42-та си година

попаднах на „Евангелието на Лука“, разбрах, че съм намерила правилния за мен път. Смъртта на сестра ми малко след това и последвалите изживявания засилиха търсенето на отговори на многото гложещи ме въпроси чрез Антропософията, с която от самото начало установих много дълбока връзка, за което съм благодарна на съдбата и хората, довели ме до нея.

3. Как оценяваш помощта и съдействието на една много специална антропософка Светла Бисерова ?

Как съдбата те събра с другите ти най-близки валдорфски съмишленици ?

Благодаря на сестра ми за запознанството ни със Светла Бисерова, към която, още преди за я видя лично, изпитавах огромен респект и после в продължение на близо две години само благоговейно слушах на антропософските сбирки, преди да се осмеля да я доближа и опозная по-отблизо. Голяма благодат за мен беше сприятеляването ни в процеса на съвместната ни работата. В многото ни разговори и различните занимания в 4-5 вида групи през годините Светла ми разкриваше постепенно невероятния си потенциал, всестранните си дарби и дълбоката си мъдрост. Тя владееше до съвършенство ясното непредубедено мислене и винаги успяваше да внесе духовен аспект при решаването на много проблеми. Беше същевременно вътрешно много деликатен, доверчив и раним човек, но се справяше стоически с изпитанията и следеше до последно събитията във валдорфския ни живот.

С огромна благодарност назовавам името и на Невена Благоева, към която Светла ме насочи, когато през 2000 г. я попитах за валдорфската педагогика. Невена и съпругът ѝ Пламен Бараков години наред бяха работили чрез фондация „Бъдно“ за създаването на валдорфско училище, но за съжаление без успех и когато през 2002 г. беше учредено сдружение „Приятелите на валдорфската педагогика“ (СПВП) те се включиха в неговата работа. Въпреки неопитността и многото трудности на пионерската работа, благодарение на безрезервното доверие и приятелството ни, със Светла и Невена успяхме да издържим на изпитанията и да работим като едно неразривно цяло. Светла олицетворяваше ясната мисъл, Невена беше всепрощаващата любяща душа, а аз се превърнах в действена воля на инициативата. Никоя от нас не искаше нищо за себе си и може би тази надличностна, безкористна отдаденост на делото успя да привлече и други хора, без които създаването на първата валдорфска детска градина „Златно зрънце“ нямаше да е възможно. С времето много от приятелите се отделиха от нас, някои дори влязоха в ролята врагове, но за радост истинските носители като Анриета Далова и Гергана Димитрова останаха. През всичките изминали 13 години работата на Сдружението ни се носи макар и не толкова видимо от верните антропософски приятели-съучредители Богдана Вульпе, Лалка Фингарова, Нина Стамова и присъединилите се малко по-късно Рая Каназирева и Вихра Калапишева. Безспорна е ролята и на Теофана Манева при създаването на ДГ „Златно зрънце“. Теофана се присъедини към носещата група малко по-късно и внесе нови сили. В продължение на няколко години с нея имахме изключително плодотворно сътрудничество, което

се надявам да продължи и в бъдеще.

Искам да благодаря на всички съмишленици, с които сме работили и/или работим за валдорфския идеал и се надявам да проявят разбиране за това, че не мога да изброя имената на всички. Списъкът включва сигурно повече от 100 човека.

4. А с приятелите от чужбина – Шейда Айсъл, Ян Нет,...

Мисля, че срещата ми с Шейда Айсъл също е кармична. На световната валдорфска конференция през 2004 г. в Дорнах аз се обърнах към Михаел Цех и хората в работната група, която се занимаваше с изготвяне характеристиката на валдорфските училища с молба да ми помогнат да намеря лектор – детски учител - за предстоящия ни семинар в България. Михаел Цех попита Шейда, която беше в същата група, дали би се ангажирала с нашата инициатива и след уточняващ разговор с мен Шейда каза на другия ден „да“. Доста по-късно разбрах значението на подобен род въпроси и защо отговорът в антропософските и валдорфски среди обикновено е положителен. Съвместната ни работа с Шейда също прерасна в приятелство и споделена отговорност, за което съм ѝ безкрайно благодарна.

Ян Нет наричам баща на структурираната валдорфска работа в България. Смя да го нарека също и приятел, и с радост си спомням дългите ни разговори, когато след семинарите оставаше в къщи, за да ходим на Витоша или да празнуваме заедно Нова година. Много неща научих от него, от Мариан Руст, от Гюнтер Луфт, сем. Байкър и всичките ни лектори от Германия, Холандия и България, с които сме работили през годините и на които изказвам дълбока благодарност.

Не мога да не спомена ръководителите на международните организации, които ни подкрепят от самото начало и продължават да ми гласуват доверие: Нана Гьобел, Кристофер Йохансен, Филип Ройбке, Клаус-Петер Рьо. Срещите с тях винаги ми дават нови сили и надежда, и потвърждават правилността на това, което правя.

5. Трудности на валдорфския импулс у нас?

Те са много, но бих искала да посоча няколко, осъзнаването на които смятам за важно:

Доминиращ, понякога дори войнстващ индивидуализъм – обясним предвид етапа на еволюционно развитие на българите като цяло. Работата в антропософските инициативи обаче предполага надрастване на личния интерес, много ясно разграничаване на личностно и общностно, способност да се преодоляват неминуемо възникващите между работещите заедно хора симпатии и антипатии и издигане до Духа-Себе.

В началото импулсът при повечето хора е много силен, има голям ентузиазъм, но скоро след това става трудно, възникват проблеми, необходима е компетентност. Доста хора се отказват по една или друга причина, тръгват по други пътища и дори обвиняват останалите за собствената си недостатъчност. Валдорфският път изисква вяръност, много работа и издръжливост.

Да не забравяме и това, че в днешно време злото става все по-силно и има много лица. Една от задачите ни е да го разпознаваме. Знаем ли обаче какво да правим като го

разпознаем?! Има вече доста литература по този въпрос, а човек може и сам да наблюдава процесите и да се учи. Въз основа на личната си опитност холандецът Лекс Бос описва „Дванадесет дракона в борбата със социалните инициативи“ - малка книжка, която препоръчвам на читателите. Би било добре, ако основните носители на инициативите следят процесите в света и се опитват да обхващат цялата картина на случващото се и у нас.

Много важен е водещият мотив при създаването на валдорфска инициатива, защото той до голяма степен предопределя бъдещото развитие на даденото училище или детска градина и води в последствие до сериозни проблеми, чиято първопричина не се разпознава. Привидно водещо винаги е общото дело и доброто бъдеще на децата, но в същността си истинският мотив често остава дълбоко скрит и за самите инициатори. Една общност е истинска социална общност, когато работи в Духа. „И няма непростим грях, освен този спрямо Духа“ – Р. Щайнер, лекция от 25.03.1907 г., GA 96

Има, разбира се, и много външни пречки (законодателство, материална база, финанси и пр.), но за тяхното преодоляване се намират решения, когато има обща воля и общността работи в Духа. А при нас това е особено трудно, защото във валдорфските инициативи има малко носители-антропософи.

6. През последните години има отново много сериозен интерес към тази педагогика- Ст.Загора, Пловдив, Казанлък, Търговище... Кое го провокира?

„Времето е в нас, и ние сме във времето...“ – в тези думи на Апостола има много мъдрост. През последните години има истински бум на валдорфските инициативи, особено на Изток. Знаем, че края на XX и началото на XXI век поставят нови задачи пред човечеството. Добре би било да се запитаме какви са те и как да им отговорим. Все повече родители и педагози ясно осъзнават, че днешните деца имат нужда от друг вид възпитание и обучение. Но дали у нас интересът е наистина сериозен и дали валдорфското дело ще стане начин на живот на повече хора? Интересът сам по себе си е необходим, но не е достатъчен. За жалост при нас всичко се прави много трудно и въплъщаването на импульсите в живота става изключително бавно. Западните ни приятели често питат: „Защо в сравнение с другите бивши социалистически страни, където има стотици валдорфски детски градини и над 100 училища, в България ситуацията е друга?“ Ние търсим ли отговор на този въпрос? Много се надявам в посочените селища, а и другаде, в скоро време да възникнат работещи изцяло по валдорфската система детски градини и училища, но дали това ще се случи, зависи от хората на място.

7. Новото ви бебе - валдорфското училище. С неговата поява може ли да се каже, че вече може да се говори за относителна цялост на валдорфското образование у нас?

Валдорфското училище може да се нарече преждевременно родено бебе. Неговото създаване беше по родителска инициатива. То не беше подготвено достатъчно в духовно и методическо отношение, нещо повече – беше съпроводено

от борби и конфликти. А недоносените деца най-много се нуждаят от любов и специално обгрижване. Да се надяваме, че времето на враждите е отминало, нещата са преосмислени и определящите политиката на училището хора ще съдействат за създаването на силна учителска колегия и за сътрудничество с другите инициативи, което ще доведе до укрепване и разрастване на училището.

Мисля, че сме много далеч от каквато и да било цялост, както по отношение на образованието, което трябва да обхваща всички степени, така и по отношение на обединяването на валдорфските инициативи в национална асоциация. За каква цялост можем да говорим при педагогически колегии от по няколко, често сменящи се, човека или, когато международните валдорфски организации биват ангажирани с вътрешните и външни конфликти на отделните инициативи. Разделението, разцепленията, желанието за доминиране никъде не водят до единство, а говорят по-скоро за липса на зрялост и неспособност за надмогване на личното в името на общото. Докато се постигне някаква цялост на валдорфското образование, сигурно ще изтече още доста време. А трябва да се свърши и още много вътрешна и външна работа от хората.

8. Какво още трябва да се случи в България на валдорфското поприще?

Много, още много неща трябва да се случат. Но се случва това, което хората правят в действителност заедно или като индивидуалности. „В една инициатива има наистина нещо свято... Положителното развитие не се получава от само себе си. То се осъществява, като отделни хора се захванат със собствената си воля за дадено нещо..., но „социално“ значи винаги алтруистично, ориентирано към другия, безкористно.“ (Лекс Бос)

А какво точно е редно и трябва да се прави, за да стане валдорфската педагогика педагогика на бъдещето, всеки може да разбере, ако развива добродетелите и моралните качества, описани от Рудолф Щайнер, следи развитието в света, във валдорфското движение и допринася България да се включи в него. Добре е всеки, който работи във валдорфска инициатива, да се запознае с актуализираните и приети от Международната конференция на валдорфските / Щайнеровите училища (Хагски кръг) характеристики на валдорфското училище от 14.11.2014 г.

Има, разбира се, и много още работа: образователна, популяризираща, издателска, с институциите у нас, със сродни организации, за материално и финансово обезпечаване и пр. Добре би било хората във всяка инициатива да си отговорят на въпросите:

- Здрава ли е в духовно отношение инициативата? Кои са нейните източници?
- Здрава ли е в социално отношение? Подкрепя ли се от други хора? С каква юридическа и организационна дреха се обгръща?
- Здрава ли е в икономическо отношение?

А за да се постигне такова всеотстранно здраве, са нужни усилията на много хора в продължение на много години. Има ли ги тези хора в България?

9. Какво не трябва да забравят валдорфските педагози

(предвид езотеричния момент на работата им)?

Това, което педагозите не бива да забравят, е, че в основата на валдорфската педагогика стои Антропософията и че не бива да се откъсват от нея. Валдорфският педагог трябва да върви неотлъчно по пътя на ученичеството, а това е трудна задача, изисква последователност, много голяма издръжливост във времето и вяност към делото, пълна отдаденост, много любов, най-вече любов към Истината, смелост и сили за отстояването ѝ. В педагогическите си трудове Щайнер на много места говори какъв трябва да е педагогът и посочва основните сили и добродетели, които трябва да станат негово ръководно мото.

Той подчертава непрекъснато също така и важноста на себепознанието, себеразвитието, самовъзпитанието. А и

в най-новите педагогически разработки се казва, че възпитанието е изграждане на отношения (*Erziehung ist Beziehung*). Затова педагозите и другите носители на инициативите трябва да си дават ясна сметка за голямата отговорност, която поемат и да се учат да работят здравословно социално, следвайки основния социален закон на бъдещето, извлечен от окултизма: „Добруването на една общност от съвместно работещи хора е толкова по-голямо, колкото по-малко отделният индивид изисква за себе си резултата от своите усилия, т. е. колкото повече го предоставя на своите сътрудници, и колкото повече потребностите му се задоволяват не от неговата собствена работа, а от работата на другите“. – Рудолф Щайнер

Въпросите зададе **Светлана Желева**

Идеята за Валдорфска педагогика в България

Ще ви разкажа една много лична история, свързана с идеята за създаване на Валдорфско училище в България.

Вече не си спомням точно кога се срещнах за първи път с представата за Валдорфската педагогика. Това беше в края на 80-те или началото на 90-те години на миналия век, когато, може би, някои от вас не са били още родени. Една от книгите, преведена от чичо Димо* (тогава разполагахме само с неговите преводи), която разглеждахме с приятелите, беше така наречения „Оксфордски курс“ – цикъл от лекции, изнесени от Рудолф Щайнер пред студенти от Оксфордския университет в Англия през август 1922 г. На мен се беше паднала честта да подготвя встъпителна лекция или по-точно резюме на книгата и понеже до тогава не бях много „на ти“ с педагогиката, в тази нелека за мен задача ми помагаше моята много близка приятелка Татяна Димитрова, педагог по професия. По онова време идеята за Валдорфска педагогика изглеждаше толкова далечна и недостижима, беше само един копнеж, една мечта, която, обаче, ме изпълваше с надежда. Предстоеше големият ми син да тръгне на училище и аз толкова много желяех да се случи чудо и да имаме Валдорфско училище в България. И чудото започна да се случва, но не толкова бързо както би ми се искало. Татяна Димитрова замина със семейството си за Англия, за да учи Валдорфска педагогика в Емерсон колидж. Моят съпруг замина за Берлин, а една година по-късно аз и децата го последвахме. Там имаше няколко Валдорфски училища. Искахме децата да учат в едно от тях и кандидатствахме в училище „Рудолф Щайнер“. Приемането им се оказа много трудно, тъй като, както се изрази там, децата още като се родят ги записват да си чакат реда. На следващата година с помощта на приятели, които бяха потърсили съдействие от българското посолство и дори от кмета на Берлин, чийто син е учил в това училище, вече бяха приети. Бяхме безкрайно благодарни и щастливи. Аз споделих това събитие с групата и учителката по немски (тогава ходех на уроци в едно училище) и какво беше изумлението ми от реакцията на учителката. Тя каза: „Че какво толкова радостно има в това да приемат децата ви в едно религиозно училище!?“ Бях толкова изненадана от нейното заблуждение, че не успях да

отговоря нищо. Тогава разбрах, че не само в България, но и в Германия има неразбиране за това какво представлява Валдорфската педагогика и то предполагам, поради незнание и липса на интерес.

Огорчението бързо премина, защото децата ми бяха щастливи. Те ходеха с радост на училище. Безропотно ставаха сутрин в 6 часа и пътуваха час и половина до училището и след това още толкова обратно до дома. Там те се чувстваха обичани, обгрижвани, център на внимание. Всяка седмица получавах от родителите на техните съученици, картичка с покана за посещение на децата ми в дома им. Там те учеха, играеха заедно до края на деня, а понякога оставаха и с преспиване. Чувствах се много поласкана, но после разбрах, че това не е привилегия само за моите деца, а традиция.

След завръщането ни от Германия, бяхме много вдъхновени и запалени по идеята за Валдорфско училище в България и споделихме желанието си с приятелите, но за съжаление срещнахме само скептицизъм. Разбрах ги, това беше средата на 90-те години – времето на мутрите и хиперинфлацията. Хората бяха отчаяни, обезверени, недоверчиви. Но ето че Господ ни прати светлина – със съдействието на г-жа Мехтелд Камман, фондация „Хелиас“ отпусна стипендии и първо Иглика, а по-късно и Алфия специализираха Валдорфска педагогика в Одеса. След това организирахме открити лекции за запознаване на старозагорската общественост със същността на Валдорфската педагогика, на които бяха поканени лектори от чужбина: Елизабет Берингер от Щутгартския свободен университет и преподавател на семинара в Одеса, Ян Нет и Мариан Руст от Хонландия. След тези лекции спечелихме симпатизанти и последователи, с които организирахме група, в която разглеждахме „Човечкостта като основа на педагогиката“. След това бе организиран семинарът по Валдорфска педагогика в София и т. н. , Повече няма да продължавам, защото следват събития от недалечното минало, които са известни на повечето приятели.

Безкрайно съм благодарна на всички, които вложиха много усилия и воля за достигането на това, което имаме днес. Благодаря и на тези, които ще продължат напред.

Катя Абаджиева

* чичо Димо – така наричахме нашия скъп учител и преводач на антропософска литература Димо Даскалов.

СМЕЛОСТТА ДА ЧУЕМ НУЖДИТЕ НА ДЕЦАТА СИ

Всеки ден в Слънчогледи носи за децата нови емоции

Всеки ден в ателие „Слънчогледи“ започва с приемане, посрещане на децата и свободна игра, докато дойдат всички. Следва дневното занятие, определено според деня от седмицата. След това измиваме ръцете, правим ритмичен кръг, закусваме с чай, сок и плодове и се подготвяме за разходка. Навън сме до 12.15, прибираме се и отново измиваме ръцете, този път е съчетано с игри с пръсти, за да е по-лесно изчакването. Четем приказка, която е една за цялата седмица, обядваме и се подготвяме за сън. Следва следобедна закуска, свободна игра, четене на приказки и други леки занимания до идване на родителите. Никога не е едно и също, стремим се да спазваме основния ритъм на деня и седмицата, но нещата конкретно се случват според състоянието на децата.

За мен педагогиката е призвание. От дете съм мислила за себе си като за учител и от години се опитвам да се подготвя, за да мога да го правя. Началото беше семинарът преди девет години. Доста срамежливо попитах Веселина дали може и аз да се включа... За мен това все още беше непознато, бях член на антропософска група, но не и на Антропософското Обществото. Преподавателите и лекторите, свързани с валдорфската педагогика, които срещам по пътя си от този момент са хора, спрямо които изпитвам дълбоко уважение, граничецо с почит и благоговение. Истински съм благодарна, че мога да общувам с тях. Това са изживявания, които не мога да сравня с нищо друго в живота си до сега. За мен главното е не толкова какво ще научим (разбира се, наученото е безценно), а нивото и дълбочината на общуване. След тези срещи ти никога не можеш да си същият. Появява се желанието и силата, която те кара да се довериш на добрите си качества, да ги развиваш със смелост, така че да е възможно да бъдеш все по-полезен. За мен е така и съм много благодарна за това.

Ателие „Слънчогледи“ започва четвъртата си година. Възникна като съвместна инициатива на родители с малки деца и учители. В началото аз самата бях доста неактивна, поради силната си ангажираност с работата си. Но сега целта на екипа на „Слънчогледи“ е да изпълни със съдържание

думата „валдорфска“. Това е доста тежка отговорност. Трябва да объдем адекватни към изискванията на детската група – екип, помещения, режим.

За всички нас са прекрасен подарък всеотдайните гости като Франциска Келер, Мариан Руст и Йоханес Елдерхорст. Невероятно е да виждаш как родителите се сплотяват и някак „израстват“, захранени с тези срещи. А ние, учителите получаваме отговори на толкова много въпроси, които са чакали да бъдат зададени. За мен седмицата, пракарана в Хага с Мариан Руст беше изключително важна. Да видя къде сме, да повярвам в себе си, да потъна в атмосферата на това училище... дори не съм сигурна че бих могла да продължа без това! Там работата не е само между учителите и децата, въпреки че така изглежда на пръв поглед. Родителите също ги познават и могат да им задават въпроси, породени от болка, несигурност, съмнения. Такива срещи наподобяват преминаване с голяма сила и скорост по оборотите не спирала – нищо след тях не е същото. Израстнали са доверието и осъзнатостта на всяко ниво - и вътре в екипа, и между родители и учители, и във всеки един от нас. Днес в България има силно мотивирани родители. Аз намирам за по-ценен самия процес на мотивация. Той води до по-висока съзнателност, осмисляне на ценностите на валдорфската педагогика в процеса на съвместната работа чрез децата. В „Слънчогледи“ търсим „златната среда“. Разбира се, не може без кризи. Надявам се да са „кризи на растежа“. С растенията и животните нещата сякаш са по-ясни, но с хората не е лесно. Стараем се всеки да работи с децата, разгръщайки силните си страни и така да сме по-полезни. Не е лесно, защото всичко е като за „първи път“, всичко е в процес на изграждане. До сега не е имало нещо непреодолимо. Най-важно е да има атмосфера на доверие, а това означава всеки да е наясно с мотивите, които го движат. И накрая, един призив към родителите: Имайте смелостта да чуете нуждите на децата си!

Павлина Николова

Разходка в света на приказките

Живот насред живота в цялата му пълнота

Пристигам в Айндрховен. Април е. Холандия ме посреща с най-ослепителното слънце за сезона. След 100 км по магистралата пристигам в Дордрехт - дървен град в района на Южна Холандия – със забележителна архитектура и множество канали, заради които може да се сбърка със Венеция.

Предстои ми седмица в рая, но все още само се досещам за това. Предвкусявам го. Петте дни във валдорфското училище, което тук се нарича Свободно училище надминават очакванията ми, а изненадите започват от самото начало.

Правилото, че в тези училища и тази педагогика не се прави нищо за нищо, че всяко нещо, дума жест има точно и ясно послание, което се залага като семенце, което ще даде плод след време, работи с пълна сила.

Усещането за свързаност на деца и учители, взаимното уважение и като цяло спокойствието и смисълът на всичко, което се прави, са друга част от същността на това, което виждам.

Деца се научават не с думи, а с правене

В детската градина, където прекарвам първия ден, учителката Веляминке не използва повече от 20 думи за цялото време. И въпреки това цари ред и спокойствие. Деца са в потока – всеки знае защо е там и знае какво прави. Групата е смесена – от 4 до 6 години. В началото на деня децата влизат с родителите си. На входа оставят в едно панерче играчките, които си носят от дома. Никой не протестира. Правилото е за всички.

Всяко дете е посрещнато от учителката с подаване на ръка, поглед в очите и поздрав. Намират си място на пейките в кръга и сядат. Родителите им сядат зад тях. След песничка родителите целуват децата и си тръгват. Нещата са обикновени, прости и естествени. Никой не плаче, няма драма, знаят, че скоро ще ги видят отново и ще ги вземат вкъщи за следобяд.

И училището, и детската градина са до обяд. Градината – до 13.30, а училището – до 14.30. Два дни от седмицата – сряда и петък всички са до 13.30.

Започва същинската част от дневния престой. Учителката пита дали някой иска нещо да ѝ каже – понеделник е, два дни децата са били у дома и може би имат нови преживявания за споделяне. Повечето вдигат ръце. Ритуалът видимо им харесва. Учителката посочва едно дете и го слага на коленете си. Деца разказват за дните прекарани у дома, за колелото, разходките, за новопридобитата рана, нова блуза или играчка. Виждам живота общуване, чрез което и те се учат да общуват. Едно от децата споделя, че е с нови маратонки. Учителката говори с него за тях, после леко ги погалва с ръка и му казва да мине и да ги покаже на децата в кръга. Някои от тях също ги погалват. Правилото, че децата правят това, което виждат, работи с пълна сила.

Спокойствието слага изумителен отпечатък върху деня

и върху децата. Привидното усещане е, че едва ли не това се случва от само себе си, без никакво усилие от страна на педагога, но на практика е плод на усилената работа, самовъзпитание и години опит. Виждам пред очите си и усещам с всичките си сетива как работи основното правило на валдорфската педагогика – ритъма на деня /на седмицата, месеца, годината/. В осезаемото спокойствие виждам резултата.

След преброяването на децата и изброяване на отсъстващите следва игра с пръсти, движение на ръце и крака и песничка за прането – така перем, така изстискваме, така простираме, така гладим и така прибираме изпраните дрехи. Изброяват групово и дните на седмицата – по-високо, по-тихо, по-бързо, по-бавно – игра със звуците, а не се акцентира на интелектуалното помнене, но те така неусетно и под формата на игра ги научават.

В свободната игра, която е около 2 часа децата се пръсват според интересите си – местват пейките от сутрешния кръг и окупира двата ъгъла за игра с малки сервизчета, дървена печка за готвене, кошче и количка за куклите, масичка и столчета. За момченцата има друга дървена къща за игра – с подвижни елементи на покрива и дървени инструменти, които използват, за да го „ремонтират“. Има също и колела, кончета и колело с кран, също от дърво.

Някои деца струпват в центъра на стаята дървени касети, редят върху тях дъски, мятат платове и си правят къща, а част от момичетата отварят кутията с копринени воали и се опитват да ги закрепят на главата или на раменете си – играят на феи и принцеси.

За по-големите, на които им предстои следващата година да отидат в първи клас, учителката поставя върху масата кълбета с прежда и станчета. Не казва нищо. Просто в един момент децата сами се насочват към масата и започват да тъкат, да навиват кълбета или да плетат с пръсти. На другата маса рисуват.

Учителката наблюдава децата и ако види, че някой е готов с рисунката, го вика при себе си. Пита го какво е нарисувал, казва му няколко думи, понякога коригира леко.

След спокойствието, второто, което прави впечатление, е уважението. То се възпитава още от тази ранна възраст двустранно – както да получават, така и да отдават на другите. Ролята на жестовете и очите е съществена. Думи се използват изключително малко.

Деца се учат на смислени и полезни неща, свързани с живота

Друго правилото във валдорфското обучение е децата да се учат от малки да правят смислени и полезни, свързани с живота неща. Когато едно от 5 годишните деца ме пита искам ли кафе, мисля че ставам част от играта му и отговарям „Кафе“, но изумлението ми е пълно, когато го виждам наистина да носи чаша с горещо кафе, поставена в метална тенджерка с ушички, а друго дете върви заедно с него, за да

му държи вратите, когато преминава. Кафе-машината никак не е близо, но въпреки това, децата се учат да правят това от малки. Носят кафе и за учителката. По-късно виждам, че правят това и като ученици в горните класове – носят кафе на учителите си. Усещането е за взаимосвързаност – топло и приятно.

Във всяка класна стая има мивка и всяко от децата има чаша. Мивката е необходима освен за пиене на вода и за часовете по рисуване мокро в мокро и други дейности, като готвене например. В детската градина мивките са две – една за учителката, висока с плот за приготвяне на храната и една нисичка – удобна за децата. Освен, че на нея перат дрехите на куклите /прилагат действително движенията от песничката и редят прането на мъничък дървен кукленски простор/ впоследствие разбирам, че на нея 6-годишните мият чиниите и чашите след закуската на цялата група. Всеки ден, когато групата излиза на двора, остават по 3 деца дежурни, които си имат и кухненски престилки за целта. Винаги ги слагат, докато работят. Децата, които са дежурни приготвят и филиите за цялата група, като ги мажат първо с масло – 30 пъти, а след това със сладко или фастъчено масло – още 30 пъти, колкото са децата в групата. Не учителката, а дежурните деца ги сервират на останалите, като първо редят чиниите, докато другите прибират стаята след свободната игра. В началото учителката сигурно им е показала как се прави, но след това децата се учат едно от друго. Усещането за свързаност не ме напуска през целия ден.

Програмата е така направена, че излизането на двора на малките деца да не съвпада с междучасието на големите. Трите групи от детската градина излизат след закуска. Учителките стоят на пейката и си говорят, децата се пръскаат по различните лостове и висилки от естествени материали. Под тях има настилка от кора на дървета и пръст. Поставени са и много дървени пънове и дървета, по които децата се катерят и играят. Ако някой има нещо да каже на учителката или се нарани идва и застава пред нея. Редят се в редица и докато не го погледне не говори. Изчаква. Никой не минава отпред. Питам Веляминке как е постигнала това. Отговаря – „Много просто, без да говоря, ако някой е отскоро в групата и мине напред, просто го хващам за раменете и го връщам на мястото, на което е бил. Ако го направи отново, отново го връщам. В повечето случаи това е достатъчно и трети път не го прави. Но, ако го направи – пак е същото.“ Спокойствието ѝ ми действа и на мен успокояващо. Разбирам как учителят наистина управлява децата със своето етерно тяло. Разбирам и колко важно е то да бъде нахранено и обгрижено, както и физическото. Всичко се случва леко, ефирно, сякаш без усилие. В детската градина силните емоции, присъщи на астралното тяло, не са добре дошли и не се използват.

След играта навън децата се прибират, сядат в кръг и следва песничка, игра с пръсти и ритуалът приказка. Докато слушат, ядат плодове. Неусетно учебният ден е преминал и ме изненадва появата на родителите, които вече са тук,

за да вземат децата си. Редят се пред вратата на класната стая и не влизат, докато учителката не изпрати някое дете да ги покани. Раздялата също е с подаване на ръка. На излизане децата си взимат играчките, с които са дошли и са оставили на входа в едно панерче. Всичко си е на мястото, всичко е просто и естествено, завършено и цяло.

В стаята на по-малките още присъстват ангели

Изпитвам удовлетворение, вътрешен възторг и очарование. Но всичкото това удвоено преживявам отново в по-малката група – на децата от 2.5 до 4 г. Усещането ми, когато съм при тях е, че стаята все още е изпълнена освен с деца и учители и с небесни ангели. Всяко нещо от пиенето на вода, храната, ходенето до тоалетна, обличането на връхните дрехи и излизането на двора е ритуал, изпълнен с благоговение и доброта.

Излизането на най-малката група на двора непредвидено съвпада с междучасието на големите ученици, въпреки че по правило не би трябвало. Реакцията на учителите е мигновена. В момента, в който се показва на вратата групата на най-малките, всички класни ръководители се изправят едновременно като по команда и събират класовете си. Освобождават двора, застават встрани, прилепени към сградата на училището, всеки учител до класа си и правят път на малките да преминат, за да достигнат до тяхната градинка, която е част от същия двор, но отделена от него с дървена ограда. Чувството за училището като едно семейство, като система и цялостен и добре работещ организъм, в който всеки елемент си е на мястото и всички се разбират без думи, е завладяващо. Това невероятно усещане за уважение, свързаност и смисленост ме държи и до момента.

Зад оградата, на площадката за най-малките пред погледа ми се разкрива един миниатюрен природен оазис. Странно е как не съм го забелязала по-рано и как ниската ограда е успяла да го скрие от очите ми, докато не се отворя вратичката към него и влизаме вътре. На площ от 50 кв. м. Може да се види дървена къщичка, алея с лек вираж, по която малките крачета тренират чувството си за баланс, миниатюрни тревни площи, градинка, в която децата садят растения и семена, градински инструменти, лейка пясъчник, кофички и лопатки и къщички за птици по дърветата. Учителките поставят 1-2 дъски опряни на ръба на пясъчника или бордюра на градинката и по тях децата се спускат и изкачват, както намерят за добре - по корем, надолу с главата, ходейки или по дупе.

Едно от момиченцата – Нора е изключително енергично. Научавам от учителката, че въкъщи тя командва парада и се опитва да прави същото и тук, но ме изумява начина, по който ѝ показват, че това не може – с много любов и кротко поставяне на граници. „Само я гледаме и се дистанцираме. Трябва да ѝ вярваме, да ѝ кажем – ти си това, което си, всичко, което правиш е добре!“ Дори, когато удари друго дете, учителката успокоява удареното момченце, хваща ръ-

чичката на Нора и ѝ показва, че трябва да гали, а не да удря. След това я взима в скута си, сяда с нея в ръце на пясъчника и запява песничка, а децата танцуват около наоколо. „Ако ѝ кажеш, че е направила нещо лошо, тя ще фокусира върху това цялата си енергия и ще стане още по-лошо. През следващата една година Нора трябва да научи, че е част от другите“, пояснява учителката.

Пъстра палитра от дейности, изкуство и занаяти

В горните класове палитрата от дейности – изкуства и занаяти се разгръща в цялата си пълнота. Във всяка стая има пиано, а в стаята на 5 клас – и барабани. В 4 клас присъствам на урок по бродирание и тъкане. Децата изработват за себе си малки портмонети за врата. Всичко от дизайна до изпълнението – тъкането на връзката и бродиранието на картинката, правят сами. В 3 кл. плетат – калъфи за флейтите си и шапки. В часа присъстват майки и баби, които помагат на децата за плетките. Едно от децата по време на часа завършва своята шапка и е толкова щастливо, че си я слага веднага, показва я първо на учителката, а тя ѝ казва да я покаже и на всички деца, тя изпълнява, танцува и накрая си тръгва с нея, въпреки топлото време навън. Усещането „Аз мога“ в действие носи пълнота, удовлетворение и радост от живота.

Тетрадките, които ни показват, са произведение на изкуството – децата рисуват уроците си и записват най-важното. По правило във валдорфските училища учебници няма, но виждам, че вече използват работни тетрадки по математика и други предмети.

В 6 клас присъствам дори на тест по история върху Римската империя. Но спокойствието и тук слага своя отпечатък. Няма никакво напрежение, стрес, страх и оценки също няма. Позволено е да се използват книги и помагала. Някои от отговорите могат да бъдат с рисунки, а не с думи. Всичко е добро, всичко е добре, нормално. Резултатите са за учителя, по правило не се показват на децата.

Няма съревнование и култ към лидерство. Заниманията винаги са по групи, в които има отговорник за цялата работа, отговорник за въпросите, отговорник за материалите и отговорник за времето плюс говорител на групата. После в другия час, при друга задача, ролите се разменят, защото така децата придобиват опит от различните видове отговорности – разбират какво е да си шефът и че това не е лесна работа, какво е да си говорител, какви качества изисква да си отговорник по материалите, да отговаряш за времето и т.н.

И още нещо прави впечатление – децата закусват с това, което са донесли в кутии от къщи. Магазин или лавка край училището изобщо липсва. Изкушението на вредните храни и напитки, обект на рекламите, е изцяло елиминирано. Учудващо се набива на очи и друга липса – липсата на мобилни телефони и компютри. Но за сметка на това пък има дърводелски цех за изработка на различни дървени предмети за бита и училището.

Да сготвим за раждения ден на учителя

Последният ден от престоя ми буквално се оказва черешката на тортата. Присъстваме на рожден ден на Ед – класен на 5 кл. След влизането в училище две от децата го задържат за известно време навън, докато останалите от децата подготвят изненадата по посрещането му. Водят го като ескорт до класната стая. Едното открехва вратата и пита – готови ли сте. След положителния отговор Ед влиза и върху него се изсипва дъжд от конфети и балони. Денят започва стандартно - с песен, движение и рецитация. В стаята цари въодушевление и забава, но всичко е в някакви определени граници, а не безконтролно. Неподражаемото чувство за хумор на учителя допълнително разведрява обстановката. Ако всичко това ви звучи познато и обичайно, то това, което следва не се вписва в нищо, което можем да си представим за такъв ден.

Изумлението ми е безкрайно, когато Ед внася в стаята торба с продукти - брашно, яйца, гъби, лук, ябълки, ананас, масло... И наставка нещо неопишимо - шкафът под мивката се отваря и от там се изважда кутия с малки ножчета за белене на ябълките, които се раздават мигновено, раздават се купи за забъркването на тесто за ябълков пай, вадят се

дъсчици за рязане - и всичкото това в небивал синхрон, където всеки знае точно какво прави и се вижда, че е разигравано много, много пъти. Чувствам се като зрител на филм-музикъл, където ролите се изпълняват безпогрешно, без нужда от режисьор.

Общо бяха подготвени 3 броя кейк и една пица, изпечени в двете печки в

училището - една в учителската стая и една в стаята, където учителите сутрин пият кафе и чай. /Готвенето и печенето на хляб присъства в живота на валдорфските училища, ако не ежедневно, то ежеседмично./

След забъркването на сладкишите следва ритуалът по получаването на подаръците, който също изненадва с простота, естественост и отношение. Без излишна показност децата изразяват уважението си към мастер Ед, през което прозира и истинска обич. Чувството за хумор и тук се проявява с пълна сила. Подаръците варират от лепило, през кукла Барби до яйце от лебед, кенче с бира, буркан мед и разбира се, цветя – от букет или в саксия.

Тръгвам си с усещането, че съм била една седмица в рая. Но казано по-точно усещането беше, че валдорфската педагогика е живот наред живота в цялата му пълнота. Без излишна показност, фалш, лъжи, изхвърляне и поза децата научават всичко, което им е необходимо за участие в реалния живот от домакинските дейности, през готвенето, до грижата за другия и социалното общуване под знака на уважението и обичта.

Валдорфската педагогика е любов и съ-участие, съ-творение, съ-изграждане на нашия свят заедно с другите, вселената и Бог, без измъкване, губене на време, илюзии и грим.

Юлияна Янкова - Люлия

Част от урока е да науча децата как да се наслаждават на наученото и да го използват за радост

Мартин Стоуп е учител по градинарство от 1 до 6 кл. във валдорфско училище в Цайст, Холандия и учител по изкуство, физика, химия и отговорен за външния вид на училището от 7 до 11 кл. в Цайст. Представя себе си като здрав, щастливо женен, модерен, млад човек на 58 г., който от 39 г. живее с антропософията. Интересува се от модерни езотерични техники, наука и земеделие.

1. Как валдорфската педагогика промени живота Ви?

Когато бях студент виждах на практика как много от моите преподаватели прегарят. Виждайки учител след такова прегаряне преди 36 г., аз реших да практикувам и да се забавлявам, научих биодинамичното земеделие. Интересува ме как да бъда добър учител и да оцелея и да се наслаждавам на живота. Простото заключение е „Ще се наслаждавам на живота“ и след 5 г. учене реших – сега вече мога да бъда валдорфски учител.

Това не е лесно – да работиш здраво и да се наслаждаваш на живота. Това промени начина ми на живот. Като преподавам, част от урока е да науча децата как да се наслаждават на това, което са научили и как да го използват за радост. Те са сигурни, че не са сами, че не работят прекалено дълго и учат хубави, приятни неща чрез изкуството например.

2. Една от особеностите на валдорфското училище е, че изкуството заема съществено място в обучителния процес. Бихте ли обяснили какво се постига чрез него?

Изкуството е перфектният начин да направим децата заинтересувани от всички аспекти на живота. Те се научават да използват сетивата си по-добре и да уважават всичко. Това е радостното учене. Това ги отпуска. Моята цел в следващите години е да изучавам повече как да обучавам валдорфски учители и да практикувам коучинг по света. Препоръчвам горещо книгите и изследванията на Джон Хети и особено книгата „Ефективното учене“. Най-добре се получават нещата в училище, когато учителите се кооперират и работят като един екип.

3. Във валдорфското училище по принцип няма изпитии и оценки, но напоследък има въведени тестове. Бихте ли обяснили каква е спецификата и има ли нещо различно в тези тестове от тестовете в държавните училища?

Отворените въпроси са добри, а не такива с „да“ и „не“. Тестовете с „да“ и „не“ могат да се използват след 7 кл., защото в живота се налага да правим избори и е важно да се научим да избираме. Но постепенно, едно по едно и това да става по-късно. Може да е трудно с отворени въпроси и да е предизвикателство, особено, когато е позволено да има артистични отговори. Но тестът дава право на преподавателя да прецени в каква област е интересът на детето и да го поощри да се занимава с това, което е важно за него. Например след 6 кл., когато трябва да смени училището и да си избере професия, която да изучава и област, в която да се развива. Тестовете могат да бъдат полезни в тази посока. Резултатите обаче никога не се показват на децата, те са за

преподавателя и той ги използва, за да бъде още по-добър учител и съветник на своите ученици.

4. Каква е ролята и мястото на природата в обучението?

В човешката същност се съдържа целият животински, растителен и минерален свят. Човек носи частица от всичко това. Като валдорфски учители ние трябва да научим децата как да се превърнат в хора. Чрез природата можем да разкрием на децата много неща от това, което те самите носят или им предстои да преживеят. Във валдорфската педагогика ние учим чрез примери и никога не се опитваме да ги научим на всичко. Промените не се случват линейно. В еволюцията растежът и промяната всеки път е като един шок. В това отношение примерите от природата могат да помогнат много. Много животни притежават по-развити сетива, всяко животно е силно в едно отношение – човекът съдържа всичко това и в същото време притежава две неща, които нито едно животно няма – способността да мисли и ръцете, чрез които може да използва всички инструменти, както и да създава нови. Преди да създаде човека, духовният свят дълго се е упражнявал. Само човекът може да се грижи за другите животни. Конят е много умен, но не може да направи това, нито да срещне сам гривата си.

5. Какво ще кажете за технологиите в училище? Знаем, че до 14 г. възраст те не се препоръчват във валдорфските училища.

Голяма помощ са за учителите и децата в горните класове. Учат децата да пишат без да гледат в клавиатурата, 12-13 г. се учат на това. На 13-14 г. компютрите им помагат да търсят информация и добри сайтове.

На 11-12 г. ги учат как да се държат в интернет и в социалните мрежи, учат правилата – какво трябва и какво не трябва да правят. Има нужда да упражняват тези правила за безопасност в интернет. Ценно е да го упражняват, защото ще бъдат много разочаровани на по-късен етап.

Допълнителните уроци по интернет са добре дошли да дадат обратна връзка на преподавателя. Като цяло използването на компютри в началното училище не развива никакви способности за учениците. Носи наслада, но не ги учи да учат. Но начинът на преподаване чрез изкуства развива тези способности.

Оказва се всъщност, че често компании и фирми често канят завършили валдорфски училища, за да внесат иновации в компютрите. Причината да правят това е, че валдорфските възпитаници са много по-творчески развити, работят повече и по-бързо.

Интервюто подготви: **Юлияна Янкова - Люлия**

Лечебната сила на Валдорфската педагогика

Дълго време търсих отговор на такива странни въпроси като: защо все повече се говори за „burn out“ в професията и все повече хора изгубват смисъла „на попрището жизнено в средата“; защо всички се втурнаха да търсят целостта на нараненото си битие; защо във време на свръх-информираният имаме проблем с образоваността; защо в синоним на преуспял се превърна нагъл, арогантен, безскрупулен. Като преподавател по философия разбирах, че най-трудно е обучението по етика, макар духовно-моралните стойности да са заложени дълбоко в човешката душа. В лекциите на д-р Щайнер открих отговори, които дават не окончателен отговор, а насока за едно бъдещо изследване и представят педагогиката на Валдорфското училище като духовна медицина, инструмент, чрез който би могло да се подпомогне лечението на човешката култура. Съвременната цивилизация има в себе си нещо дълбоко паразитно и според Рудолф Щайнер, тя е проникната от духовен карцином, който се проявява външно от 1914 г. насам и днес се показва като напълно развалена духовна субстанция. Изследването на причините за това състояние ни връща към основния въпрос за същинските извори на морално-духовното в човека, източника на любовта и омразата в човешките отношения, в социалния порядък. Ние приемаме, че заложбите за човешкото разбиране и човешка любов се коренят в духовно-душевното естество на човека, но източникът на човешкото неразбиране и човешката омраза се крие в така нареченото огнище на разрушението. И така, човек носи в душата си заложбата на любовта и онази морална топлина, която разбира другия човек. Обаче в нашите „твърди съставни части на организма“ носим „моралната студенина“, ние носим в нас импулса на омразата. Този импулс е онова, което в духовния свят провежда кръвообръщението. „И докато човек ходи през света с една любяща душа, която жадува за човешко разбиране, в същото време долу в подсъзнанието, където душата се влива и изпраща своите импулси в тялото, се проявява“, както я нарича Щайнер, „моралната студенина и омразата“ и при това взаимодействие душата много лесно бива „заразена“. Нашата епоха от една страна се развива като интелектуална, а от друга страна, като материалистична, и съвременната психология разглежда подсъзнателното като импулс на егото, себичността и омразата към другия. Чрез антропософското изследване разбираме какво се случва, когато човек премине през прага на смъртта. Аз-ът, астралното и етерното тяло се оттеглят от физическото тяло, като вземат със себе си в духовния свят всички импулси на човешката омраза и студенината по отношение на хората, които са се настанили в душата. Това спъва развитието на човека по време на живота между смъртта и новото раждане. Но тъй като по-нататъшното развитие на човека не е само негов собствена цел, а е цел на целия миров ред, след като премине прага на смъртта, той среща съществата Ангели, Архангели и Архаи и те отнемат от него студенината, която идва от човешкото неразбиране. След това идва ред на Екзуаи, Динамис и Кириотетес, които отнемат всичко, което е останало от омразата към хората. Междувременно човекът е стигнал онази област между смъртта и ново раждане, която Р. Щайнер нарича „следнощен час на духовното съществуване“ и която е обиталище на Серафими, Херувими и Престоли. Достигайки тази духовна област човек е изгубил вече земната си форма, тя е разтопена и в известен смисъл

човекът е заличен, но едва така пречистен, той може да се свърже с импулсите, които допринасят за неговото бъдещо развитие. Когато сме преминали през вратата на смъртта, човешката форма се вижда блестяща, с преливащи цветове, след това човекът изгубва онази част, която е формата на главата, после постепенно се разтопява останалата част, докато остане чистата форма на моралното, и когато достигне областта на първата йерархия, той е напълно метаморфозизиран, превърнал се е в копие на Космоса, копие на цялата мирова сфера, нова духовна форма, която е образецът на бъдещата глава. Така, заедно със съществата от висшите йерархии, човек изработва духовната форма на бъдещото си възплъщение: духовните форми на главата, на органите на гърдите, на веществообмена и крайниците. Тази духовна форма влиза в зародиша и внася в него това, което се превръща във физически и етерни сили, които обаче са физическото копие на това, което пренасяме със себе си в духовния свят от миналия земен живот като човешко неразбиране и омраза.

В течение цялото развитие на земното човечество се е получило така, че не всички сили на човешкото неразбиране и омраза са могли да бъдат изразходвани за нови човешки форми и този остатък се влива в духовната земна атмосфера, в астралната светлина на Земята, и действат не в човека и човешкото общество. Те са причина за образуването на вече споменатия „духовния карцином“, възпрепятстващ развитието на човечеството. Много от натрупаните мисли, знания и информация съществува без да бъде в жива връзка с човека. Това, което трябва да бъде научено, запаметявано и усвоявано, за да бъде човек добър специалист, няма елементарна връзка с това, което живее всъщност в неговата душа като желание за приемане на духовното знание. Все едно човек, който не е гладен, да се тъпче непрекъснато с хранителни вещества и тези вещества, не можейки да бъдат преобразувани, стават баласт в неговия организъм и среда за развитие на паразити. Много неща от съвременната цивилизация са отделени от човека, живеят като паразитно растение върху това, което човек създава от първичните импулси на своята душа и на своето сърце.

В така описаната духовна ситуация лечебната сила на Валдорфската педагогика би могла да се изрази на първо място в развиването на такова педагогическо изкуство, което твори от душата на детето, развива неговите чувства, стои в непрекъсната връзка с него. А подкрепяйки развитието на индивидуалността, в социален план, това би подпомогнало развитието на способността да се възприема другият като различен, да бъде преодоляна първичната антипатия и да се развие разбиране основано на моралната топлина и любов. В лекция от 11. 11. 1923 г Р. Щайнер казва, че човешкото същество върви отдолу, от храненето чрез лечението нагоре в духовното развитие и че педагогиката трябва да се счита за една преведена в духовното медицина. И продължава така: „Обаче това изпъква за нас с особена острота, когато искаме да намерим лечението на културата, защото това лечение на културата трябва да си го представяме като педагогиката на Валдорфското училище. Хората приспиват нещата, не ги виждат, но ние трябва да сме будни и антропософията съдържа в себе си импулси за едно истинско пробуждане на културата, за едно истинско културно събуждане на хората!“

Даниела Добрева

КАЛЕНДАР — ГОДИШНИЯТ КРЪГОВРАТ В ДУХОВНИ СЪБИТИЯ И ФАКТИ ОТ ВЪЗНЕСЕНИЕ ДО ПЕТДЕСЕТНИЦА

Пътят между тези два празника не се измерва с 10 календарни дни, а с епохалното израстване на човечеството между две мистерии - Мистерията на Възнесение и Мистерията на Петдесетница. Този духовен растеж започва с Мистерията на Голгота и от тогава до наши дни едно от първите преживявания на всеки човек след смъртта е съзерцаването на Възнесението Христово, което го довежда до пределното изясняване и разкриване на истинския образ на смъртта. Преминавайки прага на духовния свят, днес всеки човек има пред душата си онзи образ от Възнесението, който е стоял пред христовите ученици в тяхното особено душевно състояние от распети петък до Петдесетница. Всяка човешка душа преживява след смъртта си имагинацията на Възнесението в сферата на Светия Дух, след като се освободи от лунната сфера чрез силите на Аза с помощта на Христовия Импулс

Три съществени признака обединяват празниците Възкресение, Възнесение и Петдесетница в една непосредствена връзка с Макрокосмоса така, че те образуват една относителна цялост. Тези три празника са подвижни и всяка година трябва правилно да бъдат прочетени в небесната писменост, взаимност от констелациите на Слънцето и Луната с останалите планети. Освен че са взаимно свързани, те съдържат и трите розенкройцерски изречения като израз на основните етапи от Христовото съединяване със Земяното битие. В този смисъл, на Мистерията на Голгота съответства „Екс Део насцимур“; на Възнесение – „Ин Кристо моримур“; а на Петдесетница – „Пер Спиритум Санктум ревивисцимур“.

Със събитието на Голгота се поставя началото на преодоляването на внесения в етерното тяло по време на грехопадението елемент на смъртта. Христовите сили се вливат в човешкото етерно тяло и го довеждат до пълно преобразяване. Внесеният елемент на смъртта се превръща в живот с помощта на Христовите сили. В човешкото етерно тяло се потапя новият Космически живот и ако това не би се случило, етерното тяло след смъртта би се разтворило изцяло във всемирния етер. А това означава, че в края на земното развитие човекът не би могъл да достигне до онази степен на одухотворяване, която е необходима за правилния преход на бъдещия Юпитер. Този правилен преход сега е постижим и напълно възможен, защото от началото на тази метаморфоза до днес човешкото етерно тяло все повече се преобразява и се връща към онова свое пречистено състояние, в което е било преди грехопадението.

Мистерията на Възнесението събужда всяка човешка душа и с него внася нещо от Съществуването на недокоснатото от грехопадението етерно тяло на пра-човечеството. След Възнесението Христово висшите Духовни сили могат да се грижат за най-бързото разтваряне на етерното тяло след смъртта на всеки човек, защото в онези свои части, в които

то все още не е обхванато от Христовия импулс, веднага би попаднало във властта на Ариман и Луцифер. Водена от Христос, душата навлиза в Слънчевата сфера, оставяйки назад, в лунната област, неразрешените кармични проблеми като едно съдбовно ядро, което би попречило на пътя ѝ и би затъмнило човешкото съзнание във висшите сфери на космическото битие. За да може душата да намери пътя към истинското Възнесение, Христос поема върху Себе си негативната карма на всеки човек, временно освобождавайки го по пътя от Лунната сфера към Слънчевата и от там към света на неподвижните звезди. Чрез Възнесението човешките етерни тела са така спасени от Христос, че издигайки се към макрокосмоса, те вече не изгубват своята индивидуалност както преди, а получават възможност да се съединят със своя слънчев първообраз. Като запазват земния си индивидуален характер, благодарение на Христос, постоянно стремящите се към Слънцето човешки етерни тела се съединяват със своите космически първообрази, а това е един съвсем нов макрокосмически и микрокосмически процес, до който ни отвежда събитието на Възнесение. Смисълът на това космическо събитие се разкрива във всеобхватното въздействие на Христовото същество върху посмъртното битие на човешката душа. За да се стигне до там, в продължение на 40 дни с помощта на събудените имагинативни способности за възприятие апостолите наблюдават Възкръсналия Христос и слушат неговите беседи за Небесното царство и за Духовните светове. Този процес продължава, докато чрез проникновението в тайната за новите отношения между макрокосмоса и микрокосмоса апостолите достигат до разбирането за собствените си свръхсетивни способности на познание. Това, което се явява пред тяхното съзнание като имагинативен образ, е отражение от света на първообразите, от където се образуват човешките органи на свръхсетивното познание. Основното съдържание на четиридесетдневните беседи на Възкръсналия Христос е разкриването на тайната на новото съответствие между макрокосмическите и микрокосмическите сили. Самата същност на тази тайна е в разкриването на онези пра-източници на свръхсетивното виждане, от които самите Иерархии черпят своите сили. След 40-тия ден Христос се изправя непосредствено пред очите на своите ученици като жива имагинация на Възнесението. Одухотворената човешка форма, която Христос възнася в макрокосмоса, показва на апостолите онази изгубена истина, която за дълго е останала скрита зад лъжливия образ на смъртта. Така всички макрокосмически първообрази на отделните елементи на човешкото същество са могли отново да намерят пътя за своето съединяване със земните елементи, които някога са произлезли от тях. Четиридесетдневното обучение завършва с това, че апостолите са доведени до възприятието на онези сили, които могат да извикат имагинативното познание в човека. От една

страна значението на Христовото Възнесение се състои в съединяването на човешкото етерно и физическо тяло с техните макрокосмически праобрази, а от друга страна в това че Христос внася слънчевите сили в земното битие. В надйерарическата сфера на Духа Христос изявява пред душата спасението на етерното тяло; в сферата на Сина Той позволява на душата да встъпи правилно в Слънчевото царство. А в третата област, в царството на Самия Отец, Христос ръководи работата на душата върху образуването на Космическия праобраз от силите на Божествената Мъдрост, София. И докато чрез Мистерията на Голгота Христос внася небесните сили на всички сфери на макрокосмоса в земното битие, то чрез Възнесението Той ги свързва непосредствено с битието на всеки човек. Така че днес в мировата субстанция, която лежи в основата на цялото човешко същество, живее, действа и тъче Духът, който струи от висините и се разкрива пред човешката душа. Христовата сила действа в цялото обкръжение, обгръщайки Земята, тъче във въздуха и живее в дихателната система, а силите, изтичащи от вътрешността на Земята, действат в човешките крайници. В тези три сили: творческата дейност на Отца, която струи от дълбините, Христовата Сила в обкръжението и Духа на висините, се разкрива самата същност на Мистерията на Петдесетница. Духът, действащ във висините, слиза като Дух на познанието в човешката глава и от нея – чак до човешкото сърце. Благодарение на това Христовите сили, които от Мистерията на Голгота до днес действат в земното обкръжение, проникват в човешките бели дробове чрез стихията на въздуха, а след това чрез кръвта стигат до сърцето. И именно благодарение на това, едно истински свободно деяние от Духа е възможно само чрез преживяването на Мистерията на Петдесетница в човешкото сърце.

В лекция от 03.10. 1913 г. Р. Щайнер обяснява, че ние трябва да разбираме Мистерията на Голгота като земно раждане на Христос, собственият му земен живот включва 40-те дни, в които Той се е срещал с апостолите, когато те са били в едно особено състояние на съзнанието. Възнесението и шествието на Духа след Него ние бихме могли да приемем така, както в човешката смърт виждаме встъпването в духовните светове. Чрез Мистерията на Голгота започва една метаморфоза, благодарение на която в земното битие е заложен новият живот и постепенното превръщане на Земята в Слънце. Тук същественото е това, че с пронизването на Земята от Слънчевата сила е дадена възможност Христовите сили да се излеят и в човешките етерни тела, така че те да възприемат една необходима за бъдещето нова жизнена сила. Етерните тела на онези хора, които намират Христовия Импулс, биват пронизани с лъчите на новата сияеща сила на Земята и с Христовата светлина в тях се излива новата субстанция на Любовта.

Духовният път от Възнесение до Петдесетница разкрива смисловото съдържание на „Познай себе си“ като истинно познание за света и макрокосмоса. Този, който успее да познае в себе си отношението между макрокосмоса и микрокосмоса, той всъщност се разширява до познанието на целия свят. Действащият във висините Дух слиза като духовно познание до човешката глава, а от там до сърцето и про-

низва с любов човешката воля. Същността на Мистерията на Петдесетница се разкрива в проникването на Христовите сили в земното обкръжение, а от там чрез въздуха в човешката кръв, белите дробове и сърцето. На Петдесетница човек може да изживее изливащата се от звездите субстанция на вселенното Духовно Себе. Това е едно излъчване, изпълнено с Любов. Човек може да сподели преживяването на апостолите, върху които слиза Светият Дух от космическата област над звездите. В пречистеното астрално тяло, превърнато в Дева София, слиза космическият Аз, носещ просветление, което обгръща човека с Духовна светлина. И след такова осеняване от Духа не човекът говори за духовните светове, а Слънцето говори чрез него и звездите също говорят чрез него.

Петдесетница е третият етап на проникването на Христовото същество в земното битие. В дейността на Висшите йерархии настъпва тройно изменение след протичането на тази трета Мистерия. Първата йерархия, чиито действия представят принципа на Отца, получава възможност да действа от земните дълбини вече не само навън, формирайки земните течни, твърди и газообразни части, но и непосредствено да създава, тъче и ръководи космическия морален ред. Втората йерархия, представяща принципа на Сина, преди тази Мистерия е имала възможност да твори само в Слънчева сфера. След това тя започва да разгръща своята дейност и в земното обкръжение, непосредствено чрез мировия етер, достигайки чак до човешкото сърце. Не по-малко съществена е и промяната в дейността на третата йерархия, която представя принципа на Светия Дух. Преди тези три свързани помежду си Мистерии, Третата йерархия действа вътре в душите на самите земни същества и регулира влиянието на по-висшите йерархии върху човечеството. Ускореното развитие на силите на смъртта чрез намесата на Ариман отслабват до минимум това влияние на Висшите йерархии върху човешките души. И едва с изпращането на Светия Дух на Петдесетница третата йерархия възвръща възможността си да действа непосредствено в човешките души, а от там и постепенно да възстанови връзката им с по-висшите йерархии. С това е поставено началото на изграждането на новото свободно и съзнателно общуване с Боговете.

Преминала през тези три мистерии, цялата Земя постепенно се подготвя да стане някога Морално Слънце или нов Космос на Любовта, в основата на който ще лежи чисто морален ред. Първоначално човекът е бил поставен в такъв земен порядък, който е изтъкан от космоса на Мъдростта и чрез разгадаването на тази мъдрост той е трябвало да завоюва собственото си познание и вътрешна свобода. До голяма степен това развитие днес е завършено и към човешките души е отправен призивът на Боговете да се включат в започнатото ново сътрудничество между хората и Боговете за създаването на новия космос на Любовта и Свободата. Началото на това сътрудничество е непосредственото внасяне от Христос на силите на Деваханата в земното битие, благодарение на което човешката душа може да се събуди в Мировите Мисли на Духа.

ДАНИЕЛ НИКОЛ ДЪНЛОП И НАШЕТО ВРЕМЕ

На 30 май 2015 г. се навършват 80 години от смъртта на Даниел Никол Дънлоп (1868-1935). Нека да хвърлим поглед към тази забележителна личност.

През 1924 г. Дънлоп организира първата Световна енергийна конференция в Лондон. Тя има такъв успех, че се създава постоянна институция с това име, която съществува и днес като Световен енергиен съвет. През октомври 2013 г. тази организация публикува кратка история за себе си, в която можем да прочетем следното описание на Дънлоп:

„Инициаторът на Световната енергийна конференция е Даниел Никол Дънлоп. Създаването на една международна организация, която да стои над политиката, е една от главните цели на Дънлоп. Роден през 1868 г. в Килмарнок, Шотландия, Дънлоп е ясновидец и водеща личност в областта на окултната наука, и освен това играе централна роля за формирането на британската електрическа промишленост. Той членува в Обществото на алхимичите, в Теософското общество (редактор е на списанието „Пътят“), а по-късно става Председател на Антропософското общество във Великобритания. В младостта си той прекарва известно време в Ирландия, където се сприятелява с ирландския поет Уилям Бътлър Йейтс. Джеймс Джойс го споменава на страниците на „Одисей“ по следния начин „Дънлоп, съдия, най-благородния римлянин от всички“. По-късно той разказва как стигна до „електричеството“ – по молба на организаторите на Световното изложение в Париж през 1889 г. той пише серия от 16 статии на тази тема. Статиите са приети добре и стават повод с него да влезе във връзка американската електрическа компания „Уестингхаус“. През 1896 г. Дънлоп започва работа в рекламния отдел на същата компания и работи там до 1911 г. След това става съучредител на БЕАМА (Британска асоциация на електротехническите и смесени промишлени фирми), неин първи секретар, а впоследствие и директор. Въпреки че ролята на Дънлоп в електрическата промишленост може да изглежда второстепенна пред водещата му роля в модерния тогава свят на окултни науки, двете позиции се допълват взаимно. Той е силно повлиян от австрийския философ и социален реформатор Рудолф Щайнер. Според понятието на Щайнер за тричленната социална държава, практическите решения не могат да бъдат откъснати от духовната сфера. Трите области на социалния ред – култура, политика и икономика – трябва да функционират като автономни структури, твърди Щайнер. Дънлоп следва тази идея и пръв полага основите на Световната енергийна конференция през 1916 г. в книгата си „Съдбата на Великобритания: Принципът за прогрес“.

Изложението на Световния енергиен съвет споменава дори за връзката между Дънлоп и Валтер Йохан Щайн (1891-1957). Двамата заедно обмислят идеята за конференция на

тема „Световна икономика“.

Тази наистина непредубедена оценка на Дънлоп в екзотеричния свят може да насърчи един по-голям интерес към него в днешните антропософски кръгове. Защото и тук Дънлоп в много отношения се изявява като истински пионер.

В края на XIX век той издава заедно с Джордж Уилям Ръсел (АЕ) месечното списание „Ирландски теософ“.

Той организира първите теософски летни училища, а след срещата си с Рудолф Щайнер през 1922 г. и летните училища в Пенмайнмаур и Торки, както и Световната конференция в Лондон.

Срещата му с Рудолф Щайнер отваря един „нов орган“ в него. Той спира да пише книги и да изнася лекции, и става големият помощник на другите, които искат да намерят своя път. Така той се превръща в нещо като „акушерка“ за духовното развитие на хора като Валтер Йохан Щайн

и Елинор Мери.

Рудолф Щайнер споделя с Елинор Мери, че Дънлоп е свързан с всички древни мистерии, както и с един вътрешен кръг в ордена на Тамплиерите. Това е ключ за разбирането на неговата готовност за подновяването на древните мистерии с антропософията, както и за намерението му да въведе здрав разум и безкористност в икономическата сфера.

Щайнер счита Дънлоп за идеалния ръководител на Антропософското общество във Великобритания и в края на 20-те години на XX век Дънлоп става генерален секретар на обществото.

Когато конфликтите в Дорнах стават все по-непродуктивни в началото на 30-те години, той обмисля идеята за формиране на по-широка структура, която да има за цел опазването на импулсите на Щайнер в света, и предлага да се организира Международна асоциация за насърчаване на Духовната наука.

През 1935 г. е изключен от Единното антропософско общество заедно с Ита Вегман, Елизабет Фрейде и много други членове на обществата в Холандия и Великобритания.

Дънлоп, когото Щайнер нарича „брат“ при последната им среща в Лондон през 1924 г., може да се счита, тъй да се каже, като жив критерий за здравословното развитие на сегашното Антропософско движение и общество, особено на Запад.

Струва ми се, че той заслужава не по-малко внимание и оценка в сферата на духовните дейности, отколкото в Световния енергиен съвет. По този начин, макар че е преминал отдавна в други светове, той може да стане вдъхновяваща сила в настоящата епоха.

Томас Майер,
„Настоящата епоха“, март 2015 г.

Човекът и медицинските растения

Авторът на монографията в три тома „Човекът и медицинските растения“ Вилхелм Пеликан е роден на 03 декември 1893 в област Истрия и завършва жизнения си път в Арлесхайм на 17 ноември 1981. През целия си живот работи върху лечебните растения. Той е химик, фармацевт, градинар, а после става антропософ и практикува антропософска медицина. Ранното си детство Пеликан прекарва в Галисия. Учи химия във Виена и Грац. През 1916 г. е потърсен за военна служба, но сериозно заболяване на белите дробове и сърцето не му позволява да замине на фронта. По време на боледуването си получава информация за трудовете на Рудолф Щайнер. През 1918 г. присъства на лекция на Щайнер във Виена, по-късно става негов личен ученик и посвещава живота си на Антропософията. Във Виена работи в златно-сребърна рафинерия. През 1919 д-р Ойген Колиско го кани да работят съвместно в Der Kommende Tag - Изследователски институт в Щутгарт. Членува в Антропософската асоциацията на университетски преподаватели, чете лекции в Дармщат и в участва на конгреси във Виена. През 1922 г. Вилхелм Пеликан започва работа в новооткритите лаборатории на Института по клинична медицина в Щутгарт.

През 1924 г. става ръководител на Веледа, тогава създадена по съвет на Рудолф Щайнер и в сътрудничество с г-н Оскар Шмидел и Фриц Гьоте. Заема тази позиция в продължение на 40 години. По това време Гьоте е бизнес мениджър и успява да предотврати закриването на Веледа от нацисткия режим. Изключително ползотворното сътрудничество с други антропософски лекари и фармацевти прави възможно да се въведат предложенията на Рудолф Щайнер в практиката и така се разработва набор от антропософски лекарства. Сред тях са типични лекарства, метални препарати, минерални смеси и билкови препарати. Впоследствие Веледа добива международна известност. С помощта на биодинамичния градинар Франц Липерт, Вилхелм Пеликан започва да разработва градина за нуждите на фирмата. С течение на времето те са в състояние да култивират над 200 различни вида растения. През 1948г. Пеликан провежда серия лекции за студенти, фармацевти, химици, производители на здравословни храни и персонал в магазини за биодинамични продукти, масажисти и физиотерапевти. По-късно същата година прави проучвания на метали и лечебни растения по идеи на Гьоте. Работата на Пеликан се основава и на ценните изследвания на антропософския ботаник Герберт Грохман, в чиито трудове в два тома се разглежда живота на растенията от антропософска гледна точка. По идея на Щайнер и в сътрудничество с Георг Унгрин – член на секцията по математика и астрономия в Гьотеанума, Пеликан подобрява и опитите на г-жа Колиско с покълналата пшеница. През 1963 г, на 70 годишна възраст, той се оттегля от фирмата и със съдействието на Криста Вьорнле, която му помага след смъртта на Мехтилд Венер, посвещава вре-

мето си на изследователска работа. През 1965 г, Пеликан, заедно със съпругата си се премества в Арлесхайм, за да продължи проучванията си в научната секция на Гьотеанума. Той е активен участник и в живота на Антропософското Общество.

Как се стига до написването на трите тома на книгата „Човекът и медицинските растения“? В предговора към френското издание, Герхард Шмид пише: „През 1920 г Щайнер полага основите на антропософската медицина. Той казва: „Ние трябва да придобием наблюдения как са свързани човекът и природата, от която той извлича лекарствата“. И в своите медицински лекции дава и отговора на този въпрос. Настоящият труд на Вилхелм Пеликан се позовава на основните насоки, които Щайнер дава в гореспоменатите лекции.“ В своята книга Пеликан се позовава на традициите през вековете и трактатите за медицинските растения такива, каквито съществуват чак до средните векове. Тази традиция се подхранва от едно древно инстинктивно ясновиждане за връзките между вътрешния човек и света на растенията. По това време лекарят е едновременно и ботаник, и фармацевт. Както казва Парацелз, той няма друг начин да

провери своите познания, освен чрез самата природа. Наблюдавайки света на растенията със свръхсетивно зрение ясновидецът вижда и вътрешния свят на човека, страданията и болестите му. Картините на растенията му разкриват оздравителните процеси. Ето защо този древен терапевт има нужда да рисува и оцветява медицинските растения, които използва, за да може да обрисова формиращите етерни сили.

В наши дни това не е така. Дисциплините се разделят и се ограничават до такава степен, че се познава само външността на растението и на човешкото тяло. Фармакологията като специалност остава отделена от медицината и от ботаниката. На медицинската конференция през 1923г, Щайнер нахвърля задачите на една нова фармакология. Това е тази нова наука, изложена тук под формата и същевременно по систематиката на растенията по Линеи. „Тази хубава природа, която виждаме навън в действителност е само имитация на различни болестни процеси. При човека има вътрешни болестни процеси, а навън има прекрасна природа. Но трябва да се разбере тази връзка и да се знае как може да се въведат в човек външните сили, всъщност патологични, които са способни да лекуват болестите на неговите свръхсетивни съставки. В предговора си към френското издание, Пеликан пише:”Изкуството на лечението при древните се базира най-вече върху използване на лечебните свойства на растенията. С прогреса на синтетичната химия този процес се измества и се развива науката фармакология. Но интересът на науката наскоро отново се объща към природата, благодарение на откриването на антибиотиците и свойствата на непознатите доскоро растения, като *Ammi visnaga* и *Rauwolfia*, например. Може да се каже, че съществува връщане към фитотерапия-

опита на Рудолф Щайнер. Изложението е резултат от развитието на една нова медицинска ботаника, чиято основа е поставена през 1921 година в един много тесен кръг с изучаване на Гьотевата доктрина за метаморфозата и продължава, благодарение на гениалната личност на д-р Ойген Колиско. Беше подпомогната и от книгите на важния боганик д-р Устери. Решителните крачки към една нова фитотерапия не биха били възможни без на лекциите, изнесени от Рудолф Щайнер към лекарите. В трите тома на книгата си „Човекът и медицинските растения”, Пеликан дава нов поглед върху лечебните свойства на растенията като излиза от емпиризма на науката. Познавайки се на традициите на използване на лечебните растения от човека още в от древността, Пеликан обогатява това основно познание със свойствата на етерните сили, които формират лечебните въздействия. Това е качествено нов път в познанието за лечението и лечителското изкуство. В своето изложение Пеликан заляга на основите на еволюцията на растителния свят, екстраполирани към този на човека. Той обяснява, че медицината от антропософска гледна точка не е само наука, опираща се до сетивната реалност, а в нея участват и невидими лечебни процеси, до които човек се докосва чрез медитация и по свръхсетивен път. Той отчита, че антропософската медицина има доста сходства с хомеопатията – и тук дозите са свръхмалки, но обяснява, че те са предварително динамизирани. Пеликан акцентува на точните процеси и рецепти за приготвянето на препаратите, за да дадат те необходимите резултати. Познавайки се на Щайнер, Пеликан обяснява, че растенията имат видимо физическо тяло и невидимо етерно тяло. Имат и леко излъчване на

та, но отново всичко опира до химичното извличане на активни вещества. Все пак има една тенденция към разширяване на светогледа в медицината, който да има за основа връзката между човек и растение. Целта на тази книга е да изложи основните черти на това познание. Тя не почива само на индивидуални автори експерименти, но е базирана на насоките и

душа, проявена в цветовете при висшите растения. Между човек и растение има следните сходства: коренът е сходен по процеси и развитие с главата, листата с ритмичната система – сърце, бял дроб и кръвообръщение, а цветовете и семената - с метаболитната система. Тази аналогия се използва за извличане на лечебните свойства и терапевтичните индикации, признавани през всички епохи. От корените се извличат вещества, които повлияват нервно-сетивната система, екстракти от листа са предназначени за болестите на циркулацията и дишането, а цветовете, плодовете и семената лекуват болестите на метаболизма, храносмилането и укрепват гениталния апарат. Медицината от духовна гледна точка преоткрива принципа на „Подобното лекува подобно” – принцип, който използва и Ханеман, но без това правило да се абсолютизира. В трудовете на Пеликан описанията на растенията се различават от традиционните ботанически описания. Въпреки че от гледна точка на систематиката на растенията класификацията е спазена и подредбата на видовете е извършена въз основа на това, тук се акцентира на духовните еволюционни и лечителски принципи, наблюдавани свръхсетивно, за които Щайнер дава указания. Според

Пеликан има три степени на експанзия / разширяване / на силите на еволюцията, отразени в растителния свят и три степени на свиване. От семето /кълна, пъпката/, се ражда растение, то първо нараства – разширява се, след това се свива отново в чашката и се разширява в цвета, накрая се свива в семето и се разширява във формата на плода. За да се установят лечебните свойства на даден вид, трябва да се установят връзките и аналозите между човек и растение, без което е невъзможно да се разкрие механизма на въздействие на растението. За извличане конкретните

предписания се използват и сходства в съответните органи – например – цветът на листата се дължи на пигмента хлорофил, той има сходство с хема на хемоглобина при човек. Той стимулира кръвотворенето. Листният апарат е ритмичната система при растенията. Той има свое съответствие и в ритмичната система на човек – в

гръбначния стълб и ребрата. Дишането и фотосинтезата са също ритми в живота на растението. Други важни ритми са смяната на деня и нощта. Те съответстват на дишането и катаболитните процеси при човек. Гръдният кош при човека съответства по архетипна полярност с короната на разклонено дърво. Има много примери за лекарства, извлечени от листния апарат, които действат на гръдния кош, дишането и кръвообращението и са способни да повлияват всички ритмични функции. Коренът принадлежи на силите на земята, той изпитва влиянието на минералите и земното притегляне. Геотропен е. Той е толкова чувствителен към силите на земята, колкото листата – към влиянието на силите на Космоса. В корени на растения са открити клетки-статолити, които улавят гравитацията. Коренът е чувствителен към всеки компонент на почвата – водно-солевото съдържание, хумусното съдържание, редица вещества, чужди на растителния свят и замърсители. По аналогия така и човешката глава е в контакт със сетивния свят, който за нея е външен свят. Коренът като растителен орган е много селективен. Това се открива при анализ на пепел от корен. Това свойство на корена напомня на работата на човешкия мозък и неговата способност за анализ и синтез. Противоположно на корена, главата и мозъкът на човека имат антигравитационна насоченост. Коренът е геотропен и той има свойството да извлича от земята субстанции. Процесите на втвърдяване и отлагане на субстанции са сходни при човека и растенията. Силите, действащи в главата и корена са противоположни. Мозъкът има антигравитационна насоченост, докато коренът е геотропен. Коренът извлича от земята субстанции, които оживотворяват неживите елементи и чрез поемането на такива коренови субстанции при човек се засилват процесите на антигравитацията. В обратният случай – в главата жизнените процеси са отслабени до максимум, за да се противопоставят на минералните процеси в организма. Вследствие на действието на тези сили се формира скелетът. Той е изграден от оживотворена минерална субстанция. Различните субстанции, извлечени от корен и поети вътрешно, действат на главата и нервната система. Процесите, извършващи се в плода и цвета действат благоприятно върху метаболитната система. В листната спирала и разположението на листните инсерции в чашката и прилистниците наблюдаваме проявата на космическите закони, изразени чрез съотношенията в т.нар. сакрална геометрия. Под въздействие на тези закони листът се оформя от разширяващите сили на космоса, а цветът, който е с овална форма ограничава пространството под въздействието на свиващи сили. Той от своя страна чрез силите на разширяване разпръсква полени, аромати и топлина. Зърното или семето от своя страна представлява изпълнено със субстанции вътрешно пространство. Тези субстанции се оформят под въздействие на външната топлина и светлина. При човек волята /рефлексите/ в метаболитните процеси не са съзнателни освен в сънищата. Системата на моторните процеси служи да се улавят фините метаболитни промени и

да се получат адаптивни реакции на основата на волевия процес. В книгите на Пеликан е направен и опит за съпоставка на физиологията на растението и човека от езотерична гледна точка. На тази основа също се дава обяснение на лечебните качества на съответните видове. Растенията са систематизирани според класификацията на Линея – основно на нисши и висши растения, както и по съответни семейства. Освен традиционното ботаническо място в йерархията и еволюцията на видовете, тук намираме и влиянието на различни природни сили в оформянето на даден вид и части от него. Лечебните принципи се отъждествяват и с влиянието на тези сили като коректив и на проблеми на човешкото здраве.

В книгата са включени всички растения, използвани в антропософската медицина под формата на разработените за целта лекарства, използвани при различни видове заболявания.

Юлия Стоянова

Превод от френски д-р Борис Жеков

*Да легна в папрат, да потъна,
бор с игли да ме покрие,
покоя до самото дъно
на тишината да изпия.*

*С първата роса да се разпръсна
в цветните ресници на Зората,
да умра и да възкръсна
в диханието на гората.*

Михаил Кендеров

ЙОАНОВДЕН

*По светъл небосвод върви душата.
Напредва и в притъмност, и в зори,
томителна, в посока непозната
с негаслите си вения добри.*

*И дълго към звездите тя се лута,
застинали над нея като свод,
дорде в една догонена минута
намира своя истински живот.*

*И там ще се покае или спомни
Кръстителя и оня юнски ден,
с насочените хиляди въпроси
към небесата в порив просветлен.*

*И аз съм най-щастливо разтревожен
в очакване на отговор до мен,
политнал от Божествената ложа
и доловен във музиката на Йоановден.*

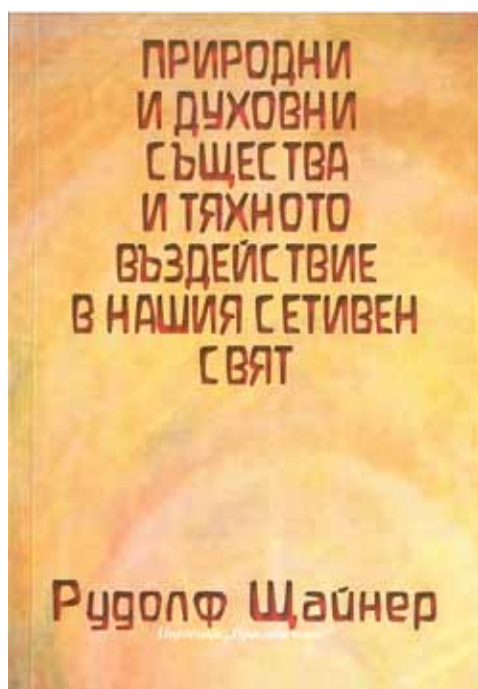
Руслан Цеков

НОВИ КНИГИ

НОВИ КНИГИ

НОВИ КНИГИ

След „Природата и човекът от гледна точка на духовната наука“ в Поредица „Просветление“ излезе лекционният цикъл „Природни и духовни същества, и тяхното въздействие в нашия сетивен свят“. Той съдържа 18 лекции от Рудолф Щайнер, изнесени в различни градове между ноември 1907 г. и юни

нещо значително, човекът се докосва до оживотворяващата сила на Духа, която азът може да спечели, отдаден на външния свят. Така човекът може да превърне отново празниците в нещо духовно, изпълнено с живот.

Как да разберем преплитането в световната съдба на някои своеобразни неща в европейската култура с историческата карма? Как да съдействаме и да използваме плодотворно природните процеси, опознавайки съзнателно дейността на духовните същества? Какво очаква в духовния свят човека, който толкова се е усъвършенствал и пречистил чрез работа върху своята същност, че е преминал през астралния свят и се приближава до онези светове, в които се намират първообразите на нещата? Търсещият отговорите на тези въпроси читател ще напредва в своя размисъл, четейки новоиздадената книга на Рудолф Щайнер, GA 98. В нея са разгледани още и теми, свързани със самото начало на земното развитие, земното образуване и разпадане, Земята като светлинно същество, нейното съгъстяване до вода, отделянето на Слънцето от нея, пораждането на планетите Уран, Меркурий и Венера, Меркуриевите същества, същността и движенията на небесните тела и истината за земната орбита. Вгълбеното проследяване на всички тематични ядра, изследвани в „Природни и духовни същества и тяхното въздействие в нашия сетивен свят“ има за цел да ни доведе до следния извод: „Трябва да се стремим да ставаме все по-съзнателни, така можем да накараме звездите да блестят. Така звездата на Витлеем заблестява, когато могъщата индивидуалност на Исус съзнателно се възплъщава. Едно космическо явление е, когато се раждат такива висши хора. Посветените знаят, че при особеното съдържание на думата „Яхве“, могат да се срутят светове. Човекът не би станал толкова силен, ако не трябваше да победи зло.“ (24.02.1908 GA 98) Преводът е на Нели Хорински, а техническият редактор е Христо Маринов.

1908 г. В тази книга е разгледана работата за одухотворяването на света във връзка с Петдесетница като празник на общия душевен стремеж. Читателят би могъл да се запознае с някои действия на елементарното царство, с груповите азове на животните и въздействията на свръхсетивните същества върху човека, както и с отношението на човека към природата. Някои тайни на езотеричното християнство, разкриващи слънчевата сила като външен израз на вътрешната сила на Слънцето, са разгледани във връзка с Йоановите суми: „Аз трябва да се смаля, а Той да се усили.“ В търсене на изгубения смисъл на Йоановия празник, читателят е доведен до дълбокото познание за духовното битие като външно природно проявление. Когато в духовния свят се случва

„Тао... е далечната висша цел на света и човечеството, най-висшият елемент, който човекът носи в себе си като зародиш и който един ден ще разцъфне като цвете от най-вътрешните дълбини на човешката природа...“

Рудолф Щайнер

Бурната поява на духовни учения в последно време предлага безброй пътища за ясновидски и метафизически състояния на съзнанието. Този духовен ренесанс, включително подновеният интерес към таоизма, сякаш отразява необходимостта на съвременния човек да осъзнае духовните начини за възприемане и познание. Много от тези учения обаче, водят до една древна форма на мъгляво и неясно ясновидство, твърди Томас Майер, за разлика от ясното и рационално, но одухотворено мислене.

Между Гьотевия таоизъм и „Тао на физиката“ от Капра, Майер води читателя към най-съвременната форма на таоизма, която характеризира творчеството на Рудолф Щайнер и по-специално неговата „Философия на свободата“. Майер проследява еволюцията на човешкото съзнание от съноподобното ясновидство на древна Атлантида до съвременната способност за ясно абстрактно мислене и от нея - до развиващите се нови ясновидски способности на човечеството.

НОКТЮРНО

Изгрява в злато слънцето пред мен
 Надежда в светлината му долавям.
 Какво да чакам? Слаб и изнурен,
 скован и болен аз светът поглеждам.
 И отговаря ми градът пробуден,
 И оживен, във шумове жужащ:
 „Очаквай истината-болка от
 безлюбие,
 И неразбрана обич, и обърнат гръб!
 Сломен в позор от своето безсилие,
 Съзираш словото си, стъпкано в
 пръстта.
 Над него Ум пронизателен,
 стоманен, силен
 Присъда произнася в тържество:
 Жестока орис, заклеямена гордост,
 Прокудено достойнство, злоба,
 мъст!”

О, песен моя лебедова, сетна,
 Какво съзрях, надежда или блян?
 В очакване на словото поглеждам
 Небето, в светлината запленил:

И отговаря Слънчевият ден:
 „Очаквай изгрева, очаквай мен!
 Зора в словата ти ще просияе,
 Ще чуеш химн билиантен, съвършен,
 Ще дойда Аз, ще бъдем двама...”
 И продължава Слънчевият ден:
 „Безлюбието в почва ще превърнем,
 Ще надградим не горест, а любов
 Ще побеждаваш и ще бъдеш силен,
 Ще претворим позора в мъжество!
 Не в болка, а в дворец от слава
 Ще се превърне твоята душа...
 Очаквай истината – силата остава,
 Жестокостта изчезва в пропастта!”

Оставам сам във болничната стая
 Загледан в залез посребрен
 Оставам сам, недъгав и отчаян-
 Аз – уморен и болен, беден стар
 поет.

Боян Иванов

АНТРОПОСОФСКИ ГРУПИ

ВАРНА

Антропософска група
 „**Михаилова ковачница**”
 Радослава Ангелова
 тел. 0878 478 638

Група „**Духът на Петдесетница**”
 Веселина Радкова
 тел. 0888 515 174
 Радослава Ангелова

ПЛЕВЕН

Антропософска група „**Светилник**”
 Галина Трифонова
 тел. (064) 840 564; 0888 632 206

СОФИЯ

Група „**Михаил**”
 Лалка Фингарова, тел. (02) 868 99 49;
 0888 263 741

Антропософски кръг „**Аристотел**”
 Доц. д-р Иванка Кирова,
 тел. (02) 831 78 74

Група „**Рудолф Щайнер**”
 Александър Бояджиев
 тел. 0888 406 095

Група за художествена работа с
 Мистерийните драми
 Христо Маринов: 0879 058 241

Група „**Ариадна**”
 Диана Ботушарова
 тел. (02) 840 76 43; 0889 345 730

Група за слово и драма
 „**Мари Щайнер**”
 Богдана Вульпе
 тел. (02) 983 18 68; 0877 836 822

Група „**Космософия**”
 Лиана Антонова, тел. (02) 856 67 35

**Курсове по антропософска
 социална арт-терапия**
 За връзка:
 Снежана Бечева 0887 049 946
 Вихра Калапишева 0887 152 335.
 Нина Стамова 0886 214 803

СТАРА ЗАГОРА

Група „**Антропос-София**”
 Дора Петрова, тел. (042) 643 500

Група „**Рудолф Щайнер**”
 Георги Акабалиев, тел. 0878 398 509

Група „**Клуб на родителите**”
 Иглика Ангелова, тел. 0885 910 339,

Социална художествена терапия
 Дора Петрова, тел. (042) 643 500

ТЪРГОВИЩЕ

Група по лечебна педагогика
 Константин Адамов
 тел.: (0601) 811 07; (0899) 609 516

ЯМБОЛ

Група „**Светлина**”
 д-р Ива Манева, тел. 0887 179 057

**ФОНД за НАБИРАНЕ
 на СРЕДСТВА
 за закупуване на
 Антропософски дом
 в София (към АОб)**

Дарителски сметки:
 BGL BG24UNCR76301075590031
 USD BG10UNCR76301175509595
 EUR BG07UNCR76301475508630
 Всички суми преведени по тези сметки
 както от физически, така и от юри-
 дически лица, подлежат на данъчни
 облекчения.
 Текуща наличност: 2290 лв.
 За контакти:
 Георги Акабалиев – 0878 398 509
 Александър Бояджиев – 0888 406 095
БЛАГОДАРИМ !

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Отговорен редактор:
Веселина Велкова
 Христина Ангелова
 Диана Ботушарова
 Юлия Стоянова
 Георги Акабалиев
 Тел: 0889 291988; 0877 587857
 e-mail: vestnik@aobg.org
 уебсайт: www.aobg.org

Отговорност за съдържанието на
 публикуваните материали носят
 единствено техните автори.